

Osallisuus Satakunnassa

SATAKUNTA

– elämää parhaimmillaan

Esipuhe

Tämän asiakirjan tavoitteena on kuvata Satakunnan maakunnan osallisuustyötä. Ensimmäisessä osassa määrittelemme sen, mitä ymmärrämme osallisuudella. Lisäksi tuotamme eräänlaisen välitilinpäätöksen maakunnan osallisuuden edistämisestä kirjoittamisen hetkellä, keväällä 2018. Toisessa osassa kuvaamme, kuinka osallisuus toteutuu ja kuinka sen tulisi toteutua Satakunnassa tulevaisuudessa. Asiakirja kytkeytyy vahvasti soite- ja maakuntauudistukseen ja on laadittu muutosten valmistelun yhteiseksi osallisuussuunnitelmaksi.

Osallisuuden kysymys koskettaa kaikkia toimijoita, jotka käyttävät, suunnittelevat tai tuottavat palveluja - tai ovat niiden kohteina. Se on päätöksenteon, hyvinvoinnin ja kohtaamisen kysymys. Osallisuus toteutetaan ja tulkitaan eri organisaatioissa ja viitekehyksissä kovin kirjavasti. Tämä johtunee siitä, että osallisuus on julkishallinnon kehittämisessä varsin tuore ilmiö – kansalaisilta kun on edellytetty historiassa lähinnä kuuliaisuutta. Nykyisin osallisuuden kehittäminen on vahvasti mukana kaikessa yhteiskunnallisessa toiminnassa. Osallisuudelle sen eri muodoissa on kysyntää.

Satakunnassa osallisuus tahdotaan käsittää laajasti. Maakunnan asukkaat ja eri kohderyhmät, yhteisöt ja alueet halutaan saada mukaan hallinnon, toiminnan ja kohtaamisen areenoille, tasavertaisina. Meille tämä tarkoittaa mahdollistamista, osallisuuteen kuuluu olennaisesti myös se, että jokainen saa valita itse osallistumisensa laajuuden. Esitämme tämän asiakirjan lopuksi lukuisan joukon kunnianhimoisia toimenpide-ehdotuksia, joiden toteutumisesta voimme toivottavasti seurata myös tulevinä vuosina vastaavan raportin avulla.

Lämmin kiitos **xxx**
Porissa **xxxx**

SATAKUNTA
– elämää parhaimmillaan

Tekijät

Osallisuus Satakunnassa on laadittu maakunnan asukkaiden ääntä kuullen. Kuntien, maakuntavalmisteluun ja Satakunnan yhteisökeskuksen asiantuntijat ovat kirjanneet ja koonneet näkemykset tähän asiakirjaan.

Osallisuus Satakunnassa -asiakirjan laadintaan on osallistunut **x** maakunnan asukasta, sekä **x** ammattilaista **x** organisaatiosta.

Sisältö

OSALLISUUDEN NYKYTILA

1. Mitä osallisuus on?	4
1.1 Osallisuuden määrittelyminen	4
1.2 Osallisuuden tasot	5
2. Osallisuus Satakunnassa 2018	8
2.1 Kuntien osallisuustyö	8
2.1.1 Pori	8
2.1.1 Huittinen	9
2.1.1 Eurajoki	10
2.2 Osallisuus sote- ja maakuntauudistuksessa	11
2.2.1 Kuntakierrokset	11
2.2.2 Hankkeet	11
2.2.3 Lastensuojelun sijaishuollon kilpailutus	18
2.3 Yhteisöt, järjestöt ja osallisuutta tukeva toiminta	18
2.3.1 Vapaaehtoistoiminta	18
2.3.2 Kokemustoiminta ja kokemusasiatuntijatoiminta	20
2.4 Satakuntaliiton alueiden käytön toimiala	20
2.5 Maakunnan asukkaille suunnattu kysely osallisuudesta	21
2.5.1 Kokemuksia osallisuudesta	21
2.5.2 Keinoja vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden kehittämiseen	22
2.5.3 Asioita, joihin halutaan vaikuttaa	22
2.5.4 Vaikuttamisen kanavat ja osallistumistavat	22
2.5.5 Toiveita tulevalle Satakunnan maakunnalle	23

KOHTI SATAKUNTALAISTA OSALLISUUSMALLIA

3. Osallisuus maakuntauudistuksen keskiössä	24
3.1 Osallisuus sote- ja maakuntauudistuksen keskiössä	24
3.2 Hankkeet	24
4. Osallisuus tulevassa maakunnassa	25
4.1 Palvelujen kehittäminen ja suunnittelu	25
4.2 Asiakkaan kohtaaminen	27
4.3 Päätöksenteko	27
4.3.1 Maakunnallinen vanhusneuvosto	28
4.3.2 Maakunnallinen vammaisneuvosto	29
4.3.3 Maakunnallinen nuorisovaltuusto	29
4.3.4 Romaniasain neuvottelukunta	29
4.3.5 Etnisten suhteiden neuvottelukunta	30
4.4 Erityisryhmien osallisuus	30
4.4.1 Vammaiset	30
4.4.2 Viittomakieliset ja kuulovammaiset	30
4.4.3 Osatyökykyiset	31
4.4.4 Maahanmuuttajat	31
4.5 Osallisuutta tukeva toiminta järjestöissä ja yhteisöissä	32
5. Osallisuustyö tulevaisuuden kunnissa	33
5.1 Pori	33
5.2 Huittinen	34
6. Toimenpide-ehdotukset vuosille 2018 – 2019	34
6.1 Osallisuutta tukeva toiminta	34
6.2 Eri kohderyhmien tarpeista lähtevä osallisuuden tukeminen	35
6.3 Päätöksenteko	35
6.4 Asiakasnäkökulman huomioiminen	36
6.5 Jatkuuus ja arviointi	36
7. Lopuksi	36
Kirjoittajat	37
Lähteet	37

1. Osallisuuden nykytila

1. Mitä osallisuus on?

1.1 Osallisuuden määrittelyminen

Tässä luvussa pyrimme kuvaamaan, mitä osallisuudella tarkoitetaan. Osallisuuden edistäminen lähtee mahdollistamisen ajatuksesta – yksilöille ja yhteisöille jää aidossa osallisuuden edistämässä myös mahdollisuus olla osallistumatta. Keskeistä on, että kaikilla maakunnan asukkailla on tieto, tunne ja kokemus omista vaikutusmahdollisuuksistaan. Osallisuustyötä tulee voida jatkuvasti kehittää osana organisaatioiden toimintakulttuuria ja sen vaikutuksia myös arvioida.

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos määrittelee osallisuuden seuraavasti:

”Yleensä osallisuus ymmärretään tunteena, joka syntyy, kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä esimerkiksi opiskelun, työn, harrastus- tai järjestötoiminnan kautta. Yhteisöissä osallisuus ilmenee jäsenten arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena, sekä mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössä.

Yhteiskunnassa osallisena oleminen tarkoittaa jokaisen mahdollisuutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin. Kansallisella tasolla osallisuus vaikuttaa demokratian perusrakenteena. Tällöin kansalaisella on oikeus tasavertaisena osallistua ja vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen.

Ihmisen osallisuuden aste ja yhteiskunnallinen aktiivisuus vaihtelevat elämänsä aikana ja -tilanteiden mukaisesti. Osallisuuden kokeminen ja sosiaaliset verkostot toimivat suojaavina tekijöinä hyvinvointivajeita ja syrjäytymistä vastaan.” (www.thl.fi)

THL:n määritelmän mukaisesti osallisuus on siis ainakin tunnetta kuulumisesta yhteisöön, hyvinvointia ja vaikutusmahdollisuuksia. Näin se kattaa lähes koko ihmisen elämänpiirin. Osallisuuden edistäminen ei voikaan olla sarja temppuja tai julistuksia vaan sen täytyy olla eri organisaatioiden ja yksilöiden yhteinen toimintakulttuuri.

Osallisuuden kokonaisuuden voi määritellä myös sen kautta, minkä vastakohtana osallisuus nähdään. Toisin sanoen, miksi osallisuutta on tärkeää edistää, mitä yritämme sillä ehkäistä?

Syrjäytymisen ajatellaan usein olevan (sosiaalisen) osallisuuden vastakohta. Syrjäytymisen ehkäiseminen on ollut lähihistoriamme suurimpia hyvinvointipoliittisia ponnistuksia. Käsitteenä se on yhtä monitulkintainen kuin osallisuuskin, mutta syrjäytyneen ajatellaan usein olevan syrjässä ainakin työtä ja/tai koulutuksesta ja muista sosiaalisista yhteisöistä (esim. järjestötoiminta). Syrjäytymiseen liittyy myös useimmiten sosiaalisia, taloudellisia tai terveydellisiä ongelmia. Syrjäytyminen on usein seurausta hyvinvoinnin haasteiden kasaantumisesta, joten sitä on tärkeää pystyä ehkäisemään jo lapsuus- ja nuoruusiässä.

Tunne siitä, ettei kuulu yhteisöön on sukua syrjäytymiselle. Omaksi koettun yhteisön puuttuminen on kuitenkin erityinen kysymys, joka koskee erityisesti maahanmuuttajia ja muita vähemmistöjä. Omasta yhteisöstään voi syrjäytyä, mutta joskus oma yhteisö on vaikeata löytää alun alkaenkin. Erityisesti ikäihmisten ja nuorten yksinäisyys on koettu yhteiskunnallisesti merkittäväksi haasteeksi, eikä yhteisöllisyyden tukemista voida sivuuttaa osallisuustyössä.

Eriarvoisuus voi olla luonteeltaan esimerkiksi taloudellista tai valtasuhteisiin liittyvää, ilmetä syrjintänä tai toimintamahdollisuuksien puutteena, ja se voi koskettaa meitä kaikkia. Hyvinvointivaltion keskeisiä tavoitteita on ollut eri-arvoisuuden kokemuksen minimointi yhtenäisyyden ja ihmisten keskinäisen luottamuksen vuoksi. Eriarvoisessa tilanteessa koemme muut osallisiksi jostakin, joihin meillä itsellämme ei ole mahdollisuutta.

Vaikutusmahdollisuuksien puuttuminen on rakenteellinen, hallinnollinen, kulttuurinen ja kohtaamisen kysymys. Ihminen jolla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa yhteiskunnallisiin päätöksiin, omaan elinympäristöönsä tai tehdä valintoja ei voi olla osallinen. Palvelujärjestelmän kehittämisen kannalta keskeisiä kysymyksiä ovat, tuleeko asiakas kuulluksi ja voiko (ja missä määrin) itse vaikuttaa häntä koskeviin päätöksiin.

1.2 Osallisuuden tasot

Edellä kuvatun jaottelun mukaisesti voidaan osallisuus jakaa kolmeen eri kokonaisuuteen:

**Riittävä toimeentulo
ja hyvinvointi**

**Toiminnallinen
osallisuus**

**Yhteisöihin
kuuluminen ja jäsenyys**

Osallisuuden tasojen määritelmiä, portaikkoja ja kehiä on olemassa kosolti. Osallisuus tarkoittaa lisäksi eri ihmisille ja eri ihmisryhmille eri asioita. Osallisuuden edistämisessä onkin aina otettava huomioon kohderyhmän tarpeet ja heille ominaiset toimintamenetelmät.

Osallisuuden tarkastelua voidaan laajentaa aiemmin kuvatusta ja tuoda siihen toinen ulottuvuus. Näin voidaan jakaa osallisuuden toteutumisen kannalta keskeiset oikeudet kuudeksi kokonaisuudeksi.

Suunnitteluosallisuus

Suunnitteluosallisuudella tarkoitetaan maakunnan asukkaiden mahdollisuuksia olla suunnittelemassa heitä koskevia julkisia ja järjestölähtöisiä toimintoja ja palveluita. Maakunnan asukkaille pitää antaa tietoa valmisteilla olevista hankkeista tarpeeksi aikaisessa vaiheessa sekä tarjota mahdollisuus vaikuttaa prosesseihin alusta alkaen.

Toimintaosallisuus

Toimintaosallisuudella tarkoitetaan maakunnan asukkaiden oikeuksia päästä toisten ihmisten seuraan, kiinni mielekkääseen tekemiseen sekä löytää väyliä koulutukseen ja työhön. Toimintaosallisuus kuvaa ihmisen omaa toimintaa ja konkreettista mahdollisuutta osallistua mielekkääseen tekemiseen omassa ympäristössään.

Päätöksenteko-osallisuus

Päätöksenteko-osallisuudella tarkoitetaan niitä mekanismeja, joiden kautta maakunnan asukkaat voivat olla päättämässä niistä asioista, jotka he kokevat itselleen tärkeiksi. Päätöksenteko-osallisuus on suora osallistumista maakunnan päätöksentekoon.

Arvioinnin osallisuus

Arvioinnin osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta osallistua toimintojen ja palveluiden kehittämiseen arvioimalla niiden toimivuutta ja antamalla palautetta. Maakunnan asukkailta tuleva palaute ohjaa toiminnan kehittämistä.

Talouden osallisuus

Talouden osallisuus tarkoittaa, että maakunnan asukkaat saavat mahdollisuuksia päättää myös resursseista. Maakunnan tulee käyttää seläisiä osallistavan budjetoinnin menetelmiä, että maakunnan asukkaat voivat vaikuttaa resurssien kohdentamiseen.

Hiljaisten osallisuus

Hiljaisten osallisuus tarkoittaa, että maakunnan pitää aktiivisesti osallistaa ja pyrkiä kuulemaan myös niiden ääntä, jotka eivät muuten ole aktiivisia. Maakunnassa pitää kehittää luovia jalkautumisen tapoja, joiden avulla aktiivisesti hakeudutaan kuulemaan niitä, jotka eivät muuten pysty, jaksa tai osaa kertoa mielipidettään.

Osallisuuden tasoja voi kuvata myös yksilölle suotuin mahdollisuuksina olla osallinen.

Psykologi Roger Hart näkee osallisuuden eriasteisena kohderyhmän valtana, joka lisääntyy havainnollistavia portaita ylöspäin noustessa.

Hartin portaiden alimmat askelmat, **manipulointi, koristelu ja tokenismi** ovat vain näennäistä osallisuutta, jolloin kohderyhmällä on korkeintaan kiintiöedustus ja "osallisuus" toteutuu täysin auktoriteetin sanelemin ehdoin ja tavoin. Mitä enemmän valta jakautuu kohderyhmän ja auktoriteetin välillä, sitä vahvempaa on osallisuus.

Hartin portaiden seuraavat askelmat ovat **konsultointi ja määritelty osallistuminen**. Näissä auktoriteetti edelleen johtaa toimintaa, mutta kohderyhmällä on enemmän vaikutusvaltaa edustajiensa valitsemiseen ja päätöksiin.

Seuraavat askelmat ovat **ohjaajalähtöinen päätöksenteko ja kohderyhmälähtöinen päätöksenteko**. Osallisuuden ylin askelma on **kohderyhmälähtöinen yhteinen päätöksenteko**, jossa auktoriteetti ja kohderyhmä tekevät päätöksiä tasavertaisina kumppaneina, mutta toiminta lähtee kohderyhmän tarpeesta ja aloitteesta. (Meriluoto ym. 2015).

Tällainen päätöksenteko edellyttää auktoriteetilta herkkyyttä ja aitoa halua kuulla ja kuunnella kohderyhmää, esimerkiksi lapsia tai ikäihmiä.

2. Osallisuus Satakunnassa

2.1 Kuntien osallisuustyö

2.1.1 Pori

Porissa viime vuodet ovat olleet uuden osallisuusmallin valmistelun aikaa.

Jo tällä hetkellä 18 vuotta täyttäneet voivat äänestää neljän vuoden välein järjestettävissä kunnallisvaaleissa, osallistua ja vaikuttaa myös tekemällä aloitteita, antamalla palautetta, ottamalla yhteyttä luottamushenkilöihin ja viranhaltijoihin sekä osallistumalla yleisötilaisuuksiin, kyselyihin ja keskusteluihin. Vanhusneuvosto, vammaisneuvosto, nuorisovaltuusto ja erilaiset asukas- ja asiakasfoorumit vahvistavat osallisuutta.

Olemassa olevien osallistumisen kanavien lisäksi kaupungissa on haluttu ottaa uusi, kokonaisvaltainen lähestymistapa osallisuuteen. Pori haluaa jatkossa profiloitua kansallisesti ja kansainvälisesti osallisuuden edelläkävijänä.

Uuden osallisuus- ja vuorovaikutusmallin valmistelu on tehty yhteistyössä asukkaiden, kaupungin toimintaan liittyvien yhteisöjen, virkamiesjohdon, kaupungin toimialojen sekä poliittisten päättäjien kanssa. Sen laadinnassa on haettu juuri Porin tarpeisiin sopivaa syväluotavaa mallia ja huomioitu kaupunkistrategian ja kuntalain osallisuussäännökset. Osallisuus- ja vuorovaikutusmallia on muotoiltu ja testattu osana kesäkuussa 2017 käyttöön otetun Porin brändikonseptin laadintaa, ja se on brändiuudistusprosessin toinen raide.

Kaupunginjohtaja vastaa osallisuudesta ja johtaa osallisuuden neuvottelukuntaa, johon kuuluu sidosryhmien edustajia. Kaupunkiorganisaation osallisuuden ja vuorovaikutuksen poikkihallinnollista kehittämistä ohjaa ja koordinoi konsernihallinnon viestintäyksikkö. Kaupunkitasoinen hyvinvointiryhmä toimii kaupungin sisäisenä osallisuuden johtoryhmänä ja sovittaa yhteen eri toimintoja ja seuraa mittareita.

Porin kaupunginhallitus päätti osallistamisen periaatteiden ja uuden osallisuus- ja vuorovaikutusmallin hyväksymisestä 19. maaliskuuta 2018.

2.1.1 Huittinen

Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt marraskuussa 2017 Huittisten kaupunki-strategian, jonka valmisteluun liittyen on toteutettu kuntalais- ja henkilöstö-kysely keväällä 2017 sekä kuntalaistilaisuus Huittis-Areena 19.8.2017. Myös nuorisovaltuusto on ottanut kantaa Huittisten elinvoimaan liittyviin kysymyk-siin 20.3.2017.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmassa vuodelta 2017 kartoitettiin kuntalaiskyselyllä yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista Huittisten kaupungilla. Kysely tehtiin myös vaikuttamistoimielimille, jotka vastasivat yhdenvertaisuuskysymyksiin tuoden oman viiteryhmänsä näkökulman asiaan esille.

Huittisten kaupunki tekee säännöllistä yhteistyötä yhdistysten ja seurojen kanssa. Kolmatta sektoria osallistetaan aktiivisesti hyvinvoinnin edistämiseen yhteistyössä kaupungin kanssa, mm. kaupungin hyvinvointikertomus ja sen tavoitteet on laadittu yhdessä.

Kaupungin kaikissa kouluissa toimii oppilaskunta. Oppilaskuntatoimintaa on kehitetty viime vuosina ja oppilaskunnille on ohjattu myös resursseja, jotka on tarkoitettu kouluyhteisön hyvinvoinnin edistämiseen. Oppilailla on mahdollisuus vaikuttaa oppituntien sisältöön ja työskentelytapoihin sekä

koulussa toteutettaviin projekteihin. Kouluterveyskyselyn 2017 mukaan Huittisten yläkoululaisista yli 70 % katsoi olevansa tärkeä osa kouluyhteisöä, mikä on merkittävästi yli valtakunnallisen keskiarvon.

Kasvatus- ja opetuspalveluiden arviointitoiminnan kautta kerätään vuosittain tietoa päiväkodeista, oppilailta, huoltajilta ja henkilöstöltä, liittyen mm. kasva-tukseen, opetukseen ja oppimisympäristöihin, oppilashuoltoon sekä koulun ja kodin väliseen yhteistyöhön. Tiedot raportoidaan sivistyslautakunnalle ja niitä hyödynnetään toiminnan kehittämisessä sekä seuraavan vuoden talou-dellisia ja toiminnallisia tavoitteita määritettäessä.

Huittisissa on toiminut nuorisovaltuusto vuodesta 2001. Vaalit on kytket-ty yläkoulun yhteiskuntaopin opetukseen ja ne houkuttelevat hyvin eh-dokkaita. Nuorisovaltuustotoiminta on aktiivista ja kaupungin kaikissa lautakunnissa on edustaja nuorisovaltuustosta. Kaupunginhallituksen ja nuorisovaltuuston tapaamiset on sovittu pidettäväksi kahdesti vuodessa. Nuoria osallistetaan mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan nuoriso-toimintaa, mm. kouluttamalla heitä leirien apuohjaajiksi. *Nuortenideat.fi* -palvelun kautta nuorilla on mahdollisuus tehdä aloitteita tärkeiksi katsomis-taan asioista. Nuorten asiakasraatitoimintaa ja koulunuorisotyötä on käynnis-tetty. Epäviralliset vaikuttamismahdollisuudet ja monipuolisten viestintäväli-neiden käyttö ovat tärkeässä roolissa nuorisotoimissa.

Huittisten kaupunki on osana valtakunnallista LAPE-hanketta sitoutunut ottamaan lapsivaikutusten arvioinnin osaksi toimintakulttuuria. Tämä tarkoi-ttaa, että ennakolta arvioidaan päätösesitysten vaikutuksia lasten hyvinvoin-tiin ja oikeuksien toteutumiseen. *Toimintakulttuurin muutos* -kehittämistyöryh-mässä on pilotoitu lapsivaikutusten arviointia. Huittisissa toteutettiin syksyllä 2017 varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen palveluverkkoselvitys, jonka yhteydessä toteutettiin laajamittainen lapsivaikutusten arviointi. Prosessia hyödynnetään työstettäessä satakuntalaista lapsivaikutusten arviointimallia.

Kaupungilla on vanhusneuvosto, joka kokoontuu vähintään neljä kertaa vuo-desta. Vanhusneuvoston tehtävänä on tuoda esille ikääntyvien ihmisten mielipide kunnalliseen päätöksentekoon, erityisesti ko. väestöryhmää kos-kevissa asioissa. Vanhusneuvostolla on mahdollisuus vaikuttaa kunnan eri toimialojen toiminnan suunnitteluun, valmisteluun ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, osalli-suuden, elinympäristön, asumisen, liikkumisen tai päivittäisistä toiminnoista suoriutumisen taikka heidän tarvitsemiensa palvelujen kannalta.

Vanhusneuvosto pitää yhteyttä ja tiivistää yhteistyötä Satakunnan alueen kuntien vanhusneuvostojen kanssa. Vanhusneuvosto tekee tarvittaessa aloitteita ja antaa lausuntoja. Vanhusneuvosto käsittelee ja antaa lausuntoja hallituksen ja lautakuntien ikääntyneitä ihmisiä koskevissa esityksissä ja voi itsekin tehdä aloitteita. Tarpeen mukaan osallistutaan valtakunnallisiin ja alueellisiin vanhusneuvostolle suunnattuihin koulutuksiin, tilaisuuksiin ja tapahtumiin.

Kaupungilla on myös vammaisneuvosto, jonka tehtävänä on edistää kunnan ja vammaisten yhteistoimintaa, seurata kunnallishallinnon eri aloilla tapahtuvaa toimintaa ja päätöksentekoa, edistää vammaisten tasa-arvoista osallistumista sekä kunnallisiin että muihin toimintoihin ja palvelujen käyttöön ja vaikuttaa yhdyskuntasuunnitteluun ja rakentamiseen siltä osin kuin niillä on merkitystä vammaisten henkilöiden olosuhteisiin ja hyvinvointiin, Vammaisneuvosto seuraa vammaisten tarpeita sekä vammaishuollon ja kuntoutuspalvelujen kehitystä. Tältä pohjalta se tekee aloitteita ja esityksiä. Vammaisneuvosto seuraa päätösten täytäntöönpanoa, tiedottaa osaltaan vammaisia koskevista asioista ja hoitaa muut vammaisneuvostolle annetut tehtävät.

Kaarirannan ryhmäkodeilla ja palveluasunnoilla sekä palvelukeskus Annalassa järjestetään asukaspalaverit noin 2-3 kertaa vuodessa, ei varsinaista asukasneuvostoa. *Suora palaute* -lomake on käytössä koko vanhus-tenhuollossa, ne käydään läpi tiimi- ja henkilökuntapalavereissa.

Huittisten kaupungin laajassa hyvinvointikertomuksessa 2016-2020 on asetettu useita tavoitteita kuntalaisten osallisuuden lisäämiseksi. Esim. vaikuttamistoimielimien toiminnan kehittäminen, nuorten kuulemisjärjestelmien edistäminen eri tavoin, työikäisten osalta kylien aktiivisuuden lisääminen ja ikäihmisten asukasraatien ja -neuvostojen perustaminen.

2.1.1 Eurajoki

Eurajoella on suunniteltu aloitettavaksi Olkkaritoimintaa. Olkkaritoiminta on erityislusten (0 – 17v.) vanhemmille suunnattua ennaltaehkäisevää, ohjattua toimintaa, jossa annetaan tietoa erilaisista Eurajoen kunnan tarjoamista palveluista. Lisäksi vanhemmille mahdollistetaan osallistuminen erityispalvelujen kehittämiseen asiakkaan näkökulmasta, verkostoitumiseen ja sitä kautta vertaistukeen syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Vertaistukitoiminta käynnistyy harvoin vanhempien omasta toimesta ja käytännön toteuttamiseen tarvitaan useimmiten perheen ulkopuolinen taho kuten kunta tai jokin järjestö.

Toiminnan tavoitteena on vanhemmuuden kokonaisvaltainen vahvistaminen ja tukeminen perheissä, joissa on erityislapsi. Toiminnalla pyritään edistämään samassa elämäntilanteessa olevien perheiden keskinäistä kanssakäymistä. Perheiden sosiaaliset verkostot voivat näin ollen laajentua ja täydentyä.

Olkkaritoiminta järjestetään 4-6 kertaa vuodessa Eurajoen kunnan toimintakeskus Toimarin tiloissa ilta-aikaan, jolloin työssäkäyvät vanhemmat pääsevät parhaiten paikalle. Toiminta suunnitellaan teemoittain ja paikalle voidaan kutsua esimerkiksi eri asiantuntijoita vanhempien toiveet ja tarpeet huomioiden. Toiminnan käynnistyttyä mukaan voidaan ottaa eri yhdistyksiä, kuten Eurajoen kehitysvammaisten tuki ry.

Matalamman kynnyksen luomiseksi on tärkeää, että vanhemmat voivat ottaa erityislapsensa mukaan. Toimarin henkilökunta järjestää lapsille omaa toimintaa vanhempien toiminnan ajaksi.

2.2 Osallisuus sote- ja maakuntauudistuksessa

2.2.1 Kuntakierrokset

Satakunnan maakuntauudistuksen valmistelussa huomioidaan asiakkaiden sekä henkilökunnan osallisuus kaikessa palveluiden suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa.

Osallisuus huomioidaan monia keinoja käyttäen. Näkyvin panostus tehtiin syksyllä 2016, jolloin järjestettiin sote-uudistuksen puitteissa jokaisessa kunnassa vieraillut kuntakierros. Tuolloin asiakkaita pyydettiin kertomaan kokemuksiaan sote-palveluista. Kierroksella kartoitettiin myös toiveita ja odotuksia tulevien palveluiden osalta. Kierroksella mielipiteensä ilmaisi n. 3000 satakuntalaista, ja tulokset on koottu uudistuksen internet- sivuilla (www.satasote.fi) olevaan raporttiin.

2.2.2 Hankkeet

Satakunnassa hankkeita toteutetaan osana maakuntauudistusta. Satakunta on valinnut hankkeet yhdeksi maakuntauudistuksen työkaluksi, ja käynnissä on 11 maakunnallista hanketta, joissa luodaan maakunnallisia rakenteita ja palveluprosesseja.

Kaikki Satakunnan kunnat ja sote-kuntayhtymät ovat sitoutuneet hankkeiden toimintaan, mikä takaa niiden tavoitteiden toteutumisen ja juurtumisen. Maakunnan hankkeet verkostoituvat keskenään ja tekevät toistensa sekä muun valmistelun kanssa tiivistä yhteistyötä.

Yhteisissä kehittämispäivissä hanketoimijat päivittävät suunnitelmiaan yhdessä sekä saavat tukea eri asiantuntijoilta. Lisäksi hanketyöntekijät ovat mukana Satakunnan maakuntauudistuksen valmistelutyöryhmissä.

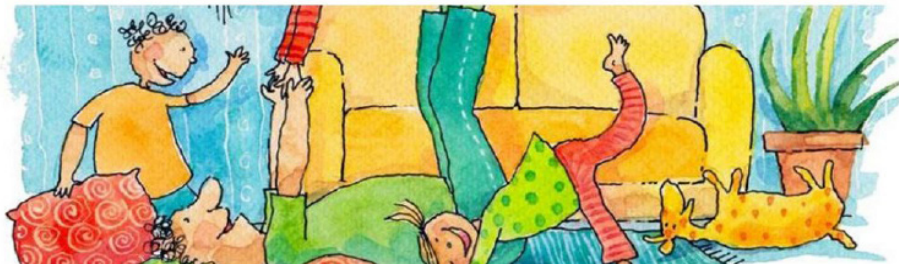

Neuvokas perhe Satakuntaan -hanke on osa tätä kokonaisuutta. Satakunnassa on hankkeen puitteissa järjestetty Neuvokas perhe -koulutusta terveydenhoitajille.

Menetelmä otetaan käyttöön jokaisessa neuvolassa ja alakoulun kouluterveydenhuollossa. *Neuvokas perhe* –menetelmää on alusta lähtien kehitetty yhdessä terveydenhoitajien ja perheiden kanssa. Ammattilaisilta ja asiakkailta kerätään jatkuvaa palautetta menetelmän toimivuudesta mm. koulutuspalautekyselyiden, asiakaskyselyiden ja keskustelujen avulla. Kun Satakunnan kuntien kaikki äitiys- ja lastenneuvoloissa sekä alakoulujen terveydenhuollossa työskentelevät terveydenhoitajat koulutetaan *Neuvokas perhe* menetelmän käyttöön, samalla heidät sitoutetaan menetelmän käytön jatkuvuuteen ja juurtumiseen. Jokainen kunta pääsee näin ollen osallistumaan menetelmän käyttöön ottoon. Ammattilaisten lisäksi kuullaan myös asiakkaiden kokemuksia, jolloin sekä menetelmän sisältöä, koulutuskokonaisuutta ja juurtumisprosessia voidaan muokata tarpeen mukaan.

Koulutusten jälkeen alueelle luodaan ohjaajaverkostot, jotka kutsutaan koolle säännöllisesti tapaamisiin ja yhteisiin vahvistuskoulutuksiin. Menetelmän juurtumisen varmistamiseksi on tärkeää huomioida myös sidosryhmien osallisuus, kuten varhaiskasvatus, ruokapalvelut, suun terveydenhuolto, liikuntatoimi ja erikoissairaanhoido. Tavoitteena on, että *Neuvokas perhe* –menetelmä on tulevaisuudessa osa sekä Satakunnan tulevan maakunnan että kuntien lapsiperheiden hyväksi tehtävää terveyden edistämistä.

Neuvokas perhe

Satakunnan maakuntauudistuksen valmistelussa mukana olevat **Kuntoutus- ja työllisyys**hankkeet (**Satakunta, Satakunnan Polut hoitoon ja kuntoutukseen, SATAOSAA**) kehittävät osatyökykyisten ja vaikeasti työllistyvien satakuntalaisten kuntoutusta, työllistymistä ja osallisuutta tukevia palveluita.

Kehittämistyössä on haluttu kuulla henkilöitä, joilla on omakohtaista kokemusta joko työllistymisen vaikeuksista tai vamman, sairauden tai yllättävän elämänmuutoksen vaikutuksista työkykyyn. Tästä syystä hankkeet ovat yhteissuunnitellen toteuttaneet syksyn 2017 ja kevään 2018 aikana *Kokemustoimijat vaikuttajana* -tilaisuuksia.

Osallistavia työmenetelmiä käyttäen tilaisuuksissa on kerätty mm. kokemustoimijoiden palvelutarpeita ja kokemuksia niin palveluista kuin palvelupoluistakin. Lisäksi on kysytty näkemyksiä yksilöllisestä palveluohjauksesta ja kokemustoimijoiden vaikuttamismahdollisuuksista. Vajaa kaksikymmentä eri sosiaali- ja terveysalan järjestöjen sekä Porin perusturvan psykososiaalisten palveluiden kouluttamaa kokemustoimijaa on osallistunut aktiivisesti *Kokemustoimijat vaikuttajana* -tilaisuuksiin.

SATAOSAA -alueellinen kokeilu on osa Sosiaali- ja terveysministeriön Osatyökykyisille tie työelämään (OTE) -kärkihanketta. SATAOSAA luo maakuntaan osatyökykyisten työllistymistä ja osallisuutta edistävän moniammatillisen toimintamallin.

Tavoitteen saavuttamiseksi kokeilun toimenpiteet on jaoteltu seuraaviin kokonaisuuksiin: työtoiminnasta töihin, opinnoista töihin ja osallisuutta tukeva toiminta. Osallisuutta tukevana toimintana SATAOSAA –kokeilussa kehitetään sosiaalisen kuntoutuksen Satakuntalainen malli yhteistyössä Satakunto –hankkeen kanssa. Sosiaalinen kuntoutus on palvelua, jossa yhdistyy yksilöllinen, toiminnallinen ja yhteisöllinen tuki. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla vahvistetaan ihmisten sosiaalista toimintakykyä, torjutaan syrjäytymistä ja edistetään osallisuutta (Kuntoutusportti). Yhteistyöllä aikaansaatu Osallisuus Satakunnassa -asiakirja on yksi osallisuutta tukevan toiminnan tuloksista.

Maakunnan sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistuksessa SATAOSAA on kuullut niin julkisen, yksityisen kuin kolmannenkin sektorin asiakastyötä tekeviä ammattilaisia sekä esimiehiä kyselyjen ja työryhmätyöskentelyjen avulla. Näkemyksiä on kerätty mm. sosiaalista kuntoutusta, sähköistä valmennuspaikkarekisteriä, työhönvalmennusta, työttömien terveyspalveluita ja vammaispalveluita koskevaan kehittämistyöhön. Vammaispalveluiden osalta on kuultu myös noin sadan työ- tai avotyötoimintaan osallistuvan asiakkaan näkemyksiä.

Avoimella viestinnällä aikaansaannokset on tuotu kootusti esille mm. Satakunnan maakuntauudistuksen Satakunta 2019 -verkkosivulla. Maakunnan asukkaita on puolestaan kohdattu kaikille avoimissa yleisötilaisuuksissa, kuten SuomiAreenassa ja SataRekry-messuilla. Messuilla osallisuuden kokemuksia selvittävään kyselyyn vastasi vajaa 30 nuorta tai nuorta aikuista. Heistä vain puolet tunsi olevansa osallinen yhteiskunnassa ja koki voivansa vaikuttaa omaan elämäänsä. Maakunnan asukkaiden ääni tulee lisäksi esille kokemustoimijoiden puolesta Satakunnan maakuntauudistuksen Kuntoutus- ja työllisyshankkeiden (Satakunto, Satakunnan Polut hoitoon ja kuntoutukseen, SATAOSAA) yhteisessä ohjausryhmässä.

Satakunto-hankkeessa vaikeasti työllistyvät ihmiset kehittävät ammattilaisten kanssa kuntoutuspolkuja. Tavoitteena on, että asiakkaiden mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa omien kuntoutuspalveluidensa suunnitteluun paranevat.

Hankkeessa on kerätty ja kerätään tietoa asiakkaan osallisuuden ja elämänhallinnan lähtötasosta asiakkaan itsearvioinnin työkalulla, Kykyviisarilla ja EQ-5D elämänlaatumittarilla. Näiden kautta on saatu ja saadaan tietoa asiakaskohderyhmän tilanteesta alueella. Asiakaskohderyhmään kuuluvia osallistuu kokemustoiminnan sekä omien kuntoutuspolkujensa seurannan kautta kehittämistyöhön yhdessä ammattilaisten kanssa. Tavoitteena on, että asiakasnäkökulma tulee huomioitua kaikessa toiminnassa ja tulevat palvelut mahdollistavat asiakkaan prosessinomistajuuden (kokemusasiantuntijat, vaikuttajaryhmät, asiakastyöpajat). Asiakaskohderyhmä osallistuu seurannan aikana kokeiltavien toimintamallien, esim. vastuullisen asiakasohjauksen toimintamallin arviointiin.

Alueen ammattilaisia on koulutettu ja valmennettu huomioimaan asiakkaan omat toiveet, tavoitteet ja valmiudet. Ammattilaisia on tuettu huomioimaan osallisuuden erilaiset muodot ja asiakkaan oma käsitys osallisuudesta. Osallistavaa työtettä on vahvistettu eri palveluissa. Hanke on ollut järjestämässä mm. koulutusta haastavien asioiden puheeksi ottamisesta, motivoivasta haastattelusta ja ratkaisukeskeisestä menetelmästä tukena asiakkaan kohtaamisessa.

Hankkeessa edistetään asiakkaiden yhtenäisiä mahdollisuuksia sosiaaliseen kuntoutukseen, jonka tarkoituksena on mm. edistää työelämävalmiuksia. Työtä tehdään tiiviissä yhteistyössä muiden kuntoutus- ja työllisyshankkeiden ja maakunnan eri toimijoiden kanssa. Maakunnallisen sosiaalisen kuntoutuksen mallin kehittäminen on aloitettu; on koottu kehittäjäverkosto ja kehittämistehtävä alkuvuodesta 2018 on esitetty alueen johtaville ja päättävälle taholle. Maaliskuussa kehittäjäverkosto kokoontuu ensimmäisen kerran. Tulevassa mallissa kuntoutuksen sisällöistä on sovittu yhdessä, ja tasalaatuisuuden vaatimus on huomioitu.

Satakunnan polut hoitoon ja kuntoutukseen -hankkeessa on kehitetty monialaista perustason kuntoutusrakennetta ja -mallia Satakuntaan. Malli vastaa siihen, että kuntalaisen osallisuus omaan elämäänsä, työelämään ja elinpiiriinsä ei heikkene, vaikka hän kokee tuki- ja liikuntaelinvaivoja, näistä johtuvaa kipua tai lievää mielenterveyden ongelmaa. Tavoitteena on tunnistaa varhaisessa vaiheessa kuntalaisen palvelutarpeet ja varmistaa, että hän saa juuri ne palvelut, joita hän tarvitsee.

Hankkeessa on koulutettu erityisesti Satakunnan terveystieteiden ammattilaisia, jotta he pystyvät auttamaan satakuntalaisia entistä paremmin heidän hoitoa ja kuntoutusta vaativissa terveydellisissä ongelmissaan.

Hankkeessa on kokeiltu työvälineitä: seuloja ja mittareita, joiden avulla satakuntalaiset voivat arvioida omaa toimintakykyään ja palvelutarvettaan. Muun muassa tällä tavoin hanke on lisännyt keinoja, joilla satakuntalainen voi kokea olevansa osallisena hoidossaan ja kuntoutuksessaan ja voivansa vaikuttaa niihin. Hankkeessa on luotu myös uusia yhteistyön tapoja ammattilaisten välillä palvelun sujuvuuden lisäämiseksi. Hankkeen kehittämistyössä johtotähtenä on se, millainen palvelu on asiakkaan näkökulmasta.

Satakunnan polut hoitoon ja kuntoutukseen -hanke toimii kuntoutus- ja työelämyshankkeiden yhteisessä osallisuustiimissä. Tiimi on järjestänyt koulutetuille kokemusasiantuntijoille neljä tapaamista. Tapaamisten teemoina on ollut kolmen hankkeen kehittämisen kohteet. Eri työtapoja käyttäen kokemusasiantuntijat ovat saaneet olla mukana palveluiden kehittämisessä.

SATULA-hanke toteuttaa Satakunnassa lapsi- ja perhepalveluiden (LAPE) muutosohjelmaa. Tavoitteena on rakentaa uudenlaiset lapsi- ja perhepalvelut, jotka ovat nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, vaikuttavammat, kustannustehokkaammat ja paremmin yhteensopivat. Lähtökohtana on aina lapsen etu ja vanhemmuuden tuki. Tavoitteena on lasten ja perheiden hyvinvoinnin, omien voimavarojen ja osallisuuden vahvistaminen, jota Satakunnassa tuetaan kaikilla palvelutasoilla monitoimijuuudella ja moniammatillisella asiantuntijuudella.

SATULA-hankkeen maakuntastrategia sitouttaa lapsiystävällisyyteen ja tukee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaista lapsen oikeuksien toimeenpanoa. Lapsia tulee kohdella yhdenvertaisesti maakunnan asukaina ja heidät otetaan mukaan palveluiden suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Jokaiselle lapselle turvataan yhdenvertaiset mahdollisuudet osallistua. Vastavuoroisuus on olennaista, jotta vaikuttaminen on mahdollista. Osallistuminen on toimintaa, jossa osallisuus usein konkretisoituu. Osallisuus voi toteutua eri tavoilla aikuisten ja lasten yhteisessä toiminnassa riippuen siitä, mikä on mahdollista ja tarkoituksenmukaista organisaation ja lasten kannalta.

Satakunnassa LAPE-muutostyötä tehdään yhdessä lasten, nuorten ja perheiden kanssa. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta on toteutettu monin eri tavoin, mm. useilla erilaisilla asiakaskyselyillä, haastatteluilla ja nettikyselyillä. Hankkeesta on viestitty aktiivisesti kuntakierroksilla ja muissa tapahtumissa sekä Facebookissa ja YouTubeissa. Hankkeen Facebook-sivuille on perustettu oma *Neuvonantaja vanhemmat* -keskusteluryhmä, jonka muodostavat satakuntalaiset vanhemmat. Neuvonantajaryhmä keskustelelee, kommentoi ja ottaa kantaa. Teemoja ovat esimerkiksi perheystävälliset työpaikat, toimiva oppilashuolto ja erityispalvelut. Ryhmässä on mahdollisuus tuoda lasten, nuorten ja perheiden ääntä esiin Satakunnassa.

SATULA-hanke edistää myös lapsivaikutusten arvioinnin käyttöön ottamista. Lapsivaikutusten arviointi on osa ihmisiin kohdistuvien vaikutusten (IVA) kokonaisuutta. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa tavoitteena on tarkastella kokonaisvaltaisesti sitä, miten yksittäistä lasta, lapsiryhmää tai yleisesti lapsia koskevassa päätöksissä lapsi otetaan huomioon erilaisissa yhteiskunnallisissa toimenpiteissä ja päätöksissä. Lapsiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin olennainen osa on lasten ja nuorten omien mielipiteiden ja kokemusten selvittäminen. Tämä on myös

väline, jolla voidaan vahvistaa lasten osallisuutta päätöksentekoon. Tämän avulla tarkastellaan lasten hyvinvoinnin ja oikeuksia vaikuttavia tekijöitä kokonaisuutena. Lapsivaikutusten arvioinnilla selvitetään, miten päätös voidaan toteuttaa lasten edun kannalta parhaalla mahdollisella tavalla ja tuo samalla läpinäkyvyyttä päätöksentekoon.

Osallisuus on kaikkea SATULA-hankkeen kehittämistyötä läpileikkaava teema. Maakunnallisessa kyselyssä kerättiin näkemyksiä kehittämishankkeen sisällöistä. Yhteisiin asioihin vaikuttaminen on kyselyn perusteella (n=147) lasten, nuorten ja perheiden arjessa tärkeää. Osallisuuden edellytyksinä pidettiin tiedottamista, monipuolisia vaikuttamismahdollisuuksia sekä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitiedon hyödyntämistä päätöksenteossa. Vaikuttamismahdollisuuksia edistävät tieto omista oikeuksista sekä avoimet palvelut ja eri toimijoiden välinen kommunikaatio. Tarvitaan useita erilaisia mielipiteen ilmaisemisen kanavia ja toiminnan jatkuvuutta. Tärkeää on, ettei toiminta ole satunnaista ja että kerätty tieto myös todella huomioidaan päätöksenteossa.

Nuorten ääni Satakunnassa -hankkeen tavoitteena on neljän muun maakunnan (Etelä- Savo, Kainuu, Keski-Suomi ja Pirkanmaa) kanssa vuosina 2017- 2019 kehittää mahdollisimman hyviä toimintamalleja lasten ja nuorten osallistumiseen ja vaikuttamiseen maakuntatasolla. Maakuntalakiluonnoksessa 26§ todetaan, että ”maakunnan on asetettava nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi maakunnan nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä”. Kehittämistyötä tehdään yhteistyössä Satakuntaliiton kanssa.

Nuorten ääni Satakunnassa -hanke etsii yhdessä nuorten kanssa malleja, miten mahdollisimman moni erilaisista taustoista tuleva nuori pääsee osallistumaan ja vaikuttamaan tulevaan maakunnalliseen nuorisovaltuustoon. Nuorten ääni -foorumi toteutettiin marraskuussa 2017 ja nuorten ääni tapaaminen joulukuussa yhdessä aikuisten asiantuntijaryhmän kanssa Porissa. Verkostotapaamiset ovat toteutuneet tammi-, maalisi- ja toukokuussa 2018 maakunnan nuorten ja heidän ohjaajiensa kanssa.

Nuorten ääni -hankkeella etsitään ratkaisuja ja toimintamalleja, miten nuoret ja nuorten mielipiteet ja ajatukset saadaan mukaan maakunnalliseen päätöksentekoon ja palveluiden kehittämiseen. Neljä nuorta lähettilästä toimivat tiedon välittäjinä ja edistävät nuorten tietoisuutta vaikuttamisen eri mahdollisuuksista Satakunnassa. Asiantuntijaryhmän tarkoituksena on erityisesti vahvistaa kaikkien nuorten mahdollisuuksia vaikuttaa. Tavoitteena on, että löydetty mallit palvelevat sekä hallinnon että nuorten tarpeita eri puolilla maata ja tukevat samalla paikallistason nuorten vaikuttamistoimintaa.

Ohjaamo Satakunta on Euroopan Sosiaalirahaston (ESR) rahoittama hanke, jota hallinnoi Porin kaupungin työllisyyspalvelut. Hankkeessa on mukana kolme Satakunnan kuntaa: Pori, Rauma ja Pomarkku. Hanke käynnistyi heinäkuussa 2017 ja sen toiminta-aika on kolme vuotta. Ohjaamotoiminnan keskeinen idea on selkeyttää palveluverkostoa, antaa ohjausta ja tukea sekä tarjota kohderyhmäikäisille 15—29 -vuotiaille nuorille ja nuorille aikuisille yhdessä ja samassa toimipaikassa mahdollisimman kattava palveluvalikoima yhteistyöverkostoa hyödyntäen.

Hankkeessa työskentelee viisi kokoaikaista henkilöä, neljä Porissa ja yksi Raumalla, ja lisäksi Ohjaamo Satakunnan toiminnoissa on mukana säännöllisesti noin kolmekymmentä oman alansa asiantuntijaa. Porin toimipisteessä on joka arkipäivä saatavilla hankehenkilöstön ohjauksen ja tuen lisäksi TE-asiantuntijan palvelut ja vähintään kerran viikossa myös sosiaali-

työntekijän, talousneuvojan, KELA-virkailijan, asumisneuvojan, vapaa-ajan koordinaattorin, sosiaaliohjaajan, maahanmuuttajapalveluiden koordinaattorin ja terveydenhoitajan palveluita. Hankehenkilöstö voi auttaa mm. työhakemusten kirjoittamisessa ja CV:n päivittämisessä. Lisäksi harvemmin Ohjaamossa pääsee myös esimerkiksi TE-toimiston ammatinvalinnanohjauksen ja seksuaaliterapeutin vastaanotolle. Lisäksi erilaiset henkilöstöfirmat tai muut työnantajat järjestävät Ohjaamossa säännöllisesti rekrytointitilaisuuksia. Ohjaamossa yhdistyvät nuorille ja nuorille aikuisille suunnatut julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin palvelut.

Kaikki Ohjaamon palvelut ovat käyttäjilleen ilmaisia, niihin ei tarvita erillisiä läheteitä eikä ajanvarauksia. Toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen, nuorta tai nuorta aikuista ei voida minkään tahon puolesta velvoittaa käyttämään Ohjaamon palveluita eikä Ohjaamon henkilökunta hoida mitään henkilökoh- taisia asioita ilman asiakkaan läsnäoloa ja suostumusta. Voikin sanoa, että Ohjaamon tärkein tehtävä on auttaa nuoria ja nuoria aikuisia kiinnostumaan ja innostumaan omasta elämästään.

Ohjaamo edistää kohderyhmänsä hyvinvointia yksilötasolla kohtaamalla jokaisen asiakkaan rauhassa ja ajan kanssa. Ohjaamon tärkein tehtävä on saada asiakas tuntemaan, että hän on tullut kuulluksi ja ymmärretyksi ja että hänen asiansa on nyt kähtänyt eteenpäin Ohjaamo-käynnin ansiosta. Yleisellä tasolla hyvinvoinnin lisääminen liittyy joskus liiankin monimutkai- sen palveluverkoston yksinkertaistamiseen niin asiakkaille kuin yhteistyö- kumppaneillekin.

Osallisuutta Ohjaamo toteuttaa kuulemalla nuorista koostuvaa *asia- kasraatia*, josta on vaihtuva edustaja myös hankkeen ohjausryhmässä.

Tämä sama asiakasraati on aktiivisesti mukana myös Poriin vuonna 2020 perustettavan *Nuorten Talon* kehittämistyössä. Nuorten Talo on Porin kaupungin ylläpitämä kokonaisuus, joka rakennetaan käytännössä yhdistämällä Ohjaamon luoma yhteistyöverkosto ja toimintamalli kaupungin nuorten palveluiden ohjattuun vapaa-ajan toimintaan.

Vesote –hanke (Vaikuttavaa elintapaohjausta poikkihallinnollisesti – hanke) on hankkeen alkuvaiheessa kesällä 2017 kartoittanut niin ammattilaisten kuin asiakkaiden näkemyksiä elintapaneuvonnan nykytilasta.

Hankkeen tavoitteena on, että satakuntalaisten liikkuisivat enemmän ja is- tuisivat vähemmän, söisivät monipuolisemmin ja terveellisemmin sekä nuk- kuisivat paremmin ilman unilääkkeitä. Hankkeen kehittämistoimenpiteissä on otettu asiakasnäkökulma huomioon ja sote- ja liikunta-alan ammattila- sille suunnatuissa verkkokoulutuksissa on vahvistettu elintapojen puheeksi ottamisen kulttuuria ja asiakkaiden motivointia hyvinvoinnin kannalta tar- peellisiin muutoksiin asiakasta kuullen.

Yhteistyössä aikuispalveluiden valmistelutyöryhmän kanssa kartoitetaan Satakunnan alueella asiakasraatien avulla sähköisten elintapaohjauksen palveluiden käytön nykytilaa sekä toiveita tulevaisuuden sähköisistä palve- luista. Kesällä 2018 jatketaan SuomiAreenan kansalaistorilla asiakasraati- kyselyä. Mielenterveyden keskusliiton kanssa hanke on järjestänyt koulutus- tilaisuuden, jossa esiteltiin, miten kokemusasiantuntijat voivat olla mukana sote -palveluiden kehittämistyössä tai toimia elintapamuutosta harkitsevan asiakkaan tukena. Hankkeen ohjausryhmään ja monialaisiin kehittämistyö- ryhmiin osallistuu asiakasedustajia.

SATA-LIPAKE on yksi Satasoten maakunnallisista hankkeista ja se tukee toiminnallaan Satakunnan alueellisen yhteistyön kehittämistä. Keskeisiä yhteistyökumppaneita ja hankkeen toteutukseen osallistuvia tahoja ovat sairaanhoitopiiriin alueelle kuuluvat 17 kuntaa ja sairaanhoitopiiriin alueella toimivat sote -kuntayhtymät. Muita tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat mm. järjestökenttä. Tärkeimpänä yhteistyökumppanina pidetään kuitenkin kohderyhmään kuuluvia asiakkaita. Asiakasedustajia on haettu ja saatu mukaan toimintaan hankkeen alkuvaiheista lähtien.

Hankkeen päämääränä on edistää väestön omaehtoista liikuntaa ja terveellistä ravitsemusta, jotta heidän terveytensä ja hyvinvointinsa paranevat. Tarkoitus on ehkäistä ylipainoa ja liikkumattomuutta, jotta välttytään myöhemmin ylipainoon liittyviltä sairauksilta, kuten tyypin 2 diabetekselta. Hankkeessa pyritään ennaltaehkäisemään myös ylipainoon usein liittyvää sosiaalisen syrjäytymisen uhkaa.

Tavoitteena on vahvistaa erityisesti perheiden ja työikäisten ravitsemus- ja liikuntaneuvontaa osana elintapaohjausta. Elintapaohjauksen avulla voidaan lisätä asiakkaiden motivaatiota ja valmiuksia huolehtia omasta hyvinvoinnistaan. Hankkeen aikana on tavoitteena ottaa käyttöön maakunnallinen liikunnan palveluketju - toimintamalli. Palveluketjun tärkeitä osia ovat elintapojen puheeksi ottaminen, prosessinomainen tuki elintapamuutoksensa tekemiseen ja erilaiset matalan kynnyksen liikuntapalvelut tai muut terveellisiä elintapoja tukevat palvelut.

Elintapaohjausta tehostamalla pyritään hillitsemään elintavoista johtuvia ongelmia ja pitkäaikaissairauksien määrän kasvua. Elintapojen puheeksi ottaminen nähdään hankkeessa kaikkien sosiaali- ja terveystalveluiden ammattiryhmien tehtäväksi. Yhtenä tavoitteena onkin lisätä henkilöstön osaamista liikunnan ja ravitsemuksen puheeksi ottoon sekä asiakkaiden motivointiin. Osa asiakkaista voi tarvita elintapamuutoksensa toteuttamisen tueksi pidempikestoista, prosessinomaisesta tukea. Tätä tarkoitusta varten hankkeen tavoitteena on kouluttaa sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisia HYTE-valmentajaksi (hankesuunnitelmassa liikuntaneuvojaksi). HYTE-valmentajien tarjoamassa prosessinomaisessa ohjauksessa ei keskitytä pelkkään liikuntaneuvontaan, vaan asiakkaan elintavat ja niiden mahdollinen muutostarve huomioidaan kokonaisvaltaisesti. Asiakasta tuetaan hänelle itselleen merkityksellisen tavoitteen asettamisessa. Asiakkaan kanssa laaditaan suunnitelma muutoksen toteuttamiseen ja tarjotaan tukea sen toteuttamisessa. Muutosten toteutumista seurataan asiakaskohderyhmän mukaisilla mittareilla.

2.2.3 Lastensuojelun sijaishuollon kilpailutus

Satakunnassa toteutettiin vuonna 2017 lastensuojelun sijaishuollon maakunnallinen kilpailutus, jossa olivat mukana kaikki Satakunnan kunnat. Hankkeista SATULA-hanke osallistui kilpailutukseen. Kilpailutuksen laatimisen yhteydessä kuultiin lastensuojelun kokemusasiantuntijanuorten (Satanuoret) näkemyksiä palveluntarjoajilta vaadittaviin sijaishuollon ehdottomiin laatuvaatimuksiin.

Nuorten kanssa käytiin ehdottomat laatuvaatimukset läpi ja lisättiin nuorten ajatukset ja mielipiteet vaatimusten yhteyteen liitteenä, johon palveluntarjoajan tuli perehtyä tarjousta laatiessaan. Jatkossa on tarkoitus osallistaa kokemusasiantuntijat osaksi sijaishuollon ohjaus- ja valvontakäyntejä.

Satakunnan lastensuojelun kehittämisyksikkö on merkittävässä roolissa Satakunnan lastensuojelun sijaishuollon kehittämisessä ja kehittämisyksikön henkilöstö toimii myös kokemusasiantuntijanuorten tukena.

2.3 Yhteisöt, järjestöt ja osallisuutta tukeva toiminta

2.3.1 Vapaaehtoistoiminta

Euroopan parlamentin mietintö vuodelta 2008 määrittelee vapaaehtoistoiminnan olevan palkatonta ja kaikille avointa toimintaa, jota tehdään omasta vapaasta tahdosta ja joka hyödyttää perheen ja ystäväpiirin ulkopuolella olevaa kolmatta osapuolta.

Jokaisella on oikeus osallistua tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin itselle merkitykselliseen vapaaehtoistoimintaan esimerkiksi iästä, asuinpaikasta, sukupuolesta, elämäntilanteesta tai kielitaidosta riippumatta. Vuonna 2015 vapaaehtoistoimintaan osallistui Taloustutkimuksen mukaan Suomen aikuisväestöstä joka kolmas. Vapaaehtoistoiminnalla täydennetään, ei korvata, yhteiskunnan palveluita ja ammattityötä. Lisäksi toiminta nähdään merkittävänä sekä kansalaisten hyvinvointia edistävänä että osallisuuden ja yhteiskuntaan osallistumisen mahdollisuutena. Oikeusministeriö vastaa Suomessa vapaaehtoistoiminnan koordinaatiosta ja kehittämisestä. Keskeinen vapaaehtois- ja vertaistoimintaa edistävä ja kehittävä taho on myös Kansalaisareena ry.

Kansalaisareena ry:n alaisia Valikkoverkostoja on Satakunnassa kolme: Huittinen, Pori, Rauma. Lisäksi itsenäinen verkosto Kankaanpäässä. Verkostot kehittävät alueellista vapaaehtoistoimintaa ja järjestävät säännöllisesti uusille vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneille Vapaaehtoistoiminnan Infoja yhteistyöllä luodun materiaalin pohjalta. Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia maakunnassa tarjoavat organisoidusti useat kunnat ja seurakunnat sekä lukuisat järjestöt. Tilastokeskuksen Ajankäyttötutkimuksen mukaan vuonna 2009 Länsi-Suomessa osallistuttiin vapaaehtoistoimintaan hieman aktiivisemmin kuin muualla Suomessa.

Muita vapaaehtoistoimintaa kokoavia järjestöjä Satakunnassa ovat mm. kylätoimintaa tukeva SataKylät ry, maaseudun kehittämisyhdistykset eli Leader-ryhmät, liikunta- ja urheiluseurojen LiikU ry ja maakunnalliset eläkeläisjärjestöt.

Satakunnassa on laskentatavasta riippuen noin 200 kylää tai kyläryhmää. Kylät toimivat luonnollisina ihmisiä kokoavina ja yhdistävinä yksiköinä.

Kylissä vapaaehtoistoiminta kohdentuu suurelta osin vapaa-ajan palveluiden tuottamiseen, kohtaamispaikkojen ylläpitoon sekä naapuriapuun. Tapahtumilla ja säännöllisillä kokoontumisilla luodaan kylän asukkaille turvallisuuden, osallisuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta. Naapuriapu taas on yksi iäkkäiden kyläläisten kotona asumisen mahdollistaja. Varovaisen arvion mukaan Satakunnan kylissä tehdään vuosittain vähintään 264 000 tuntia vapaaehtoistyötä.

SataKylät ry on maakunnallinen kylien yhdistys, joka tukee ja neuvoo kylien yhdistyksiä, tiedottaa ajankohtaisista asioista, toimii eduntekijänä kyliin liittyvissä asioissa sekä koordinoi kylätoimintaa tukevia hankkeita.

Satakunnassa toimii viisi Leader-ryhmää, joiden toiminta kattaa koko Satakunnan. Leader-toiminta perustuu siihen, että paikalliset ihmiset tietävät itse parhaiten, miten omaa kotiseutua tulisi kehittää. Leader-ryhmät ovat yhdistyksiä, jotka kannustavat asukkaita kehittämään omaa asuinympäristöään, harrastusmahdollisuuksiaan, hyvinvointia, palveluja ja erilaista toimintaa. Leader-ryhmät neuvovat ideoiden kehittämisessä ja valmistelussa. Tärkeänä tehtävänä on toimiminen eri tahojen, kuten kuntien, yhdistysten, asukkaiden ja yritysten yhdistäjänä sekä tietopankkina asioista, joita tarvitaan ideoiden toteuttamiseksi. Leader-ryhmät tarjoavat paikallisten verkostojen lisäksi mahdollisuuden tehdä yhteistyötä Euroopan yli 2500 Leader-ryhmän kanssa ruohonjuuritasolla. Suomessa on 54 Leader-ryhmää, joista jokainen myöntää rahaa paikalliseen kehittämistoimintaan oman strategiansa mukaisesti.

Leader-ryhmät myöntävät Satakunnan maaseutualueille Leader-tukea yhteisöjen ja yritysten ideoiden toteuttamiseen. Päätöksen tekevät Leader-ryhmien hallitukset eli käytännössä paikalliset asukkaat, yhdistykset ja julkinen sektori päättävät yhdessä mitkä ideat parhaiten tukevat alueen elinvoimaisuutta ja hyvinvointia. Leader-tuki muodostuu EU:n, valtion ja kuntien rahoituksesta. Yhdistysten hankkeiden tulee olla yleishyödyllisiä. Näiden hankkeiden yksityisen rahoituksen osuutta voidaan kattaa pitkälle talkootyöllä. Talkootyö on vastikkeetonta työtä hankkeen hyväksi. Hankkeisiin liittyvä talkootyö on omiaan lisäämään yhteisöllisyyttä asukkaiden kesellä. Talkootyö antaa mahdollisuuden olla osa yhteisöä myös niille, jotka ottavat mielellään osaa yhdessä tekemiseen projektiluonteisesti. Leader-toiminnalla parannetaan Satakunnan asukkaiden palveluja, viihtyisyyttä, toimeentulomahdollisuuksia ja hyvinvointia. Leader-toiminta perustuu paikalliseen asiantuntemukseen ja osaamiseen oman alueen parhaaksi.

Liikunnalliset harrastukset urheiluseuroissa lisäävät hyvinvointia monella tasolla. Kunnan kohottamisen ja ylläpitämisen lisäksi liikuntaharrastuksessa ja seuratoiminnassa on olennaista sosiaalinen ja yhteisöllinen, osallistava elementti. Urheiluseurojen toiminta nojaa pitkälti vapaaehtoisuuteen. LiikU ry on yleishyödyllinen järjestö, joka toimii Satakunnassa urheiluseurojen ja liikuntajärjestöjen toiminnan edistäjänä ja kehittäjänä. LiikUn palveluista hyötyy yhteensä yli tuhat seuraa Satakunnassa ja Varsinais-Suomessa. LiikUn tärkeimmät kohderyhmät ovat lapset ja nuoret sekä heitä liikuttavat aikuiset, työyhteisöt ja seurakunnat. LiikU järjestää tapahtumia ja leirejä, joissa ihmiset voivat löytää oman harrastuksensa.

Maakunnalliset Eläkeläisjärjestöt ovat Satakunnassa pitkään tehneet yhteistyötä ikäihmisten hyvinvoinnin ja edunvalvonnan puolesta. Maakunnassa toimii aktiivisesti ja säännöllisesti Satakunnan Eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta (SENK), jossa tällä hetkellä on mukana kuusi alueellista järjestöä. Maakunnalliset eläkeläisjärjestöt kattavat paikallisyhdistyksineen koko Satakunnan maakunnan.

SENK seuraa aktiivisesti valtakunnallista, maakunnallista ja kunnallista päätöksentekoa ja sen valmistelua ikäihmisten elämää, toimeentuloa, palveluita ja toimintaympäristöä koskevissa asioissa. SENK on ottanut kantaa mm. maakuntalakivalmisteluun erityisesti maakunnallisten vanhusneuvostojen osalta ja ikäihmisten pankkipalveluiden heikentymiseen vetoamalla kansanedustajiin. Digiasiat yleensäkin ovat toiminnassa tällä hetkellä vahvasti esillä. Eläkeläiset tarvitsevat äänitorvikseen eläkeläisjärjestöjä, jotka ovat vertaisryhminä parhaita ikäihmisten asioiden kokemusasiantuntijoita. Ikäihmisillä on laajaan elämäkokemukseen perustuvaa osaamista ja kokemusta, jota tulee hyödyntää vertaistoiminnan ohella myös ikäpolvien välisessä yhteistyössä. Tärkeä asia on luoda ikääntymiseen myönteisesti suhtautuva ilmapiiri maakuntaan. Ilman, että ikäihmisiä arvostetaan ja heistä välitetään, on vaikea luoda aitoja osallistumis- ja vaikuttamiskanavia.

Erityisenä huolenaiheena on vanhusten yksinäisyys, mikä heikentää heidän mahdollisuuksiaan kokea hyvää elämää. Monet eläkeläisjärjestöt toteuttavatkin omissa kunnissaan moninaisia tukimuotoja vanhusten virikkeellisen arjen turvaamiseksi. Avustetaan kaupassakäynnissä, käydään yhdessä ulkoilemassa ja harrastusten parissa, muistellaan yhdessä menneitä aikoja, kannustetaan osallistumiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä avustetaan palveluiden piiriin. Digiasioissa järjestetään koulutusta ja opastetaan kädestä pitäen. Useita projekteja on jalkautettu maakuntaan.

2.3.2 Kokemustoiminta ja kokemusasiantuntijatoiminta

Kokemustoiminnan ja kokemusasiantuntijatoiminnan juuret ovat järjestöjen osallisuutta edistävässä vertaistoiminnassa. Kokemustoimija ja kokemusasiantuntija ovat tehtävänsä kouluttautuneita henkilöitä, joilla on henkilökohtainen kokemus mistä tahansa psyykkisestä tai fyysisestä sairaudesta, vammaisuudesta, vaikeasta elämäntilanteesta tai sairastuneen läheisenä olemisesta. Kokemustoimijan ja kokemusasiantuntijan asiakasnäkökulmaa edustava kokemustieto ja asiantuntijuus täydentävät tieteellistä ja ammattillista tietoa palveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Kokemustietoa on lisäksi mahdollista hyödyntää puheenvuoroina eri tilaisuuksissa sekä mm. tulevien ja nykyisten sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten koulutuksissa.

KoKoA – Koulutetut Kokemusasiantuntijat ry ja valtakunnallinen Kokemustoimintaverkosto lukuisine järjestöineen, yhteistyötahoineen ja koulutusta omaavine henkilöineen ovat merkittäviä kokemustoimintaa ja kokemusasiantuntijuutta edistäviä tahoja Suomessa. Satakunnassa toimintaa ohjaa ja koordinoi valtakunnallisen Kokemustoimintaverkoston alainen Satakunnan Kokemustoiminta-ohjausryhmä.

Sosiaali- ja terveysalan järjestöjä on Patentti- ja rekisterihallituksen mukaan Satakunnassa reilu 200. Erityisesti potilas- ja vammaisjärjestöillä on aktiivista kokemustoimintaa maakunnassa. Myös joissakin julkisissa palveluissa, kuten mielenterveys- ja päihdepalveluissa, sosiaali- ja perhepalveluissa sekä psykiatrisissa palveluissa, koulutetaan kokemusasiantuntijoita ja hyödynnetään kokemustietoa. Koulutettuja kokemustoimijoita ja kokemusasiantuntijoita on Satakunnassa kaiken kaikkiaan arviolta noin 60-70.

2.4 Satakuntaliiton alueiden käytön toimiala

Osallisuus ja vuorovaikutus sekä vaikutusten arviointi ovat tärkeä osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista toimintaa maakuntakaavan laadinnassa.

Maankäyttö- ja rakennuslaki luo lainsäädännöllisen pohjan maakuntakaavaprosessille. Osallistumista ja vuorovaikutusta edistämässä Satakuntaliitossa toimii virallisten kuulemisten ja viranomaisneuvottelujen lisäksi maakunnallisia alueidenkäytön suunnitteluun liittyviä yhteistyöryhmiä. Vaihemaakuntakaavan 2 laadinnan yhteydessä toimii Satakunnan vaihemaakuntakaavan 2 yhteistyöryhmä, jossa on viranomais- ja kuntapuolen viranhaltijoiden lisäksi edustajia myös edunvalvontajärjestöistä kuten MTK Satakunnasta ja Satakunnan luonnonsuojelupiiristä. Kyseisiin yhdistyksiin kuuluvat osalliset voivat olla yhteyksissä omiin edunvalvontatahoihinsa maakuntatasolla ja maakunnalliset järjestöt voivat myös haluamallaan tavalla välittää viestiä alue- ja kuntatasolla toimiviin omiin jäsenyhdistyksiinsä katsoessaan tämän tarpeelliseksi. Lisäksi kaavaprosessiin liittyvät nettisivut ovat osallisille tärkeä tiedonlähde.

Hiljattain käynnistyneeseen merialuesuunnitteluun liittyy myös osallisuuden näkökulma. Lisäksi Satakuntaliitto pyörittää Satakunnan suurpetoyhteistyöryhmää yhdessä Suomen riistakeskus Satakunnan kanssa. Ryhmässä on edustajia monista eri yhdistyksistä ja järjestöistä ja se kokoontuu pari kertaa vuodessa.

Vaikutusten arviointi kytkeytyy myös osallisuuteen. Maankäyttö- ja rakennuslaki edellyttää kaavojen laadintaan liittyen vaikutusten arviointia. Arviointi on suhteessa ohjelman mittakaavaan ja suunnittelutarkkuuteen. Suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointia koskevassa laissa on myös erikseen määritelty maakuntaohjelman laadinta sellaiseksi ohjelmaksi, jossa on toteutettava ko. lain mukainen arviointimenettely.

Ohjelmatasolla tehtävä arviointi tulee erottaa hanketasolla tehtävästä ympäristövaikutusten arvioinnista, joka taas pohjautuu erilliseen ympäristövaikutusten arviointia koskevaan lakiin (YVA-laki). Myös ympäristöhallinnon alalla esim. vesien- ja merenhoito on asia, johon kaikki voivat ottaa kantaa. Lausunnoilla olevat asiat ovat nähtävissä Lausuntopalvelu.fi-sivustolla.

2.5 Maakunnan asukkaille suunnattu kysely osallisuudesta

Satakunnan yhteisökeskus toteutti alkuvuodesta 2018 kaikille maakunnan asukkaille suunnatun avoimen nettikyselyn, jolla haluttiin kartoittaa vastaajien kokemuksia osallisuudesta sekä toiveita vaikuttamisen tavoista, kohteista ja välineistä tulevaisuudessa. Kaikille satakuntalaisille suunnattuun osallisuuskyselyyn tuli yhteensä 79 vastausta.

2.5.1 Kokemuksia osallisuudesta

Kyselyssä kysyttiin, miten osallisuus toteutuu vastaajan mielestä Satakunnassa tällä hetkellä. Vastaukset vaihtelivat lyhyistä kommentteista ”loistavasti!”, ”melko hyvin” ja ”ihan ok” aina vastauksiin ”huonosti”, ”erittäin heikosti” ja ”en koe olevani osallinen hirveän usein”. Kokemus osallisuudesta vaihtelee siis voimakkaasti yksilöstä ja hänen henkilökohtaisista kokemuksistaan riipuen.

Useat vastaajat olivatkin kirjoittaneet, että kokemus osallisuudesta on heidän näkemyksensä mukaan täysin yksilöllinen. Vastaajat kuvailivat kokevansa itse monenlaista osallisuutta mutta samalla tiedostivat, että kaikki eivät koe samoin ja kaikkien vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet eivät ole samat. Vastauksissa nousi esiin huoli niin työttömien, kehitysvammaisten ja syrjäytyneiden osallisuudesta kuin myös vanhusten ja muiden nettiä käyttämättömien ulkopuolisuudesta. Osallisuuden kuvailtiin olevan jakautunutta; joillakin se toteutuu todella hyvin, toisilla todella kehnosti.

Vastaajilla oli tiedossaan useita erilaisia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia, mutta itse osallistuminen on kuitenkin kiinni omasta aktiivisuudesta. Sote-valmistelun osalta vastauksissa nousi esiin mielikuva, että kuulemistilaisuuksia ja muita avoimia sessioita on kyllä ollut tarjolla ja kaikilla halutessaan mahdollisuus niihin osallistua. Myös kunnissa on vastaajien kertomuksen mukaan tarjolla tapahtumia ja tilaisuuksia verkostoitumiseen ja osallistumiseen, mutta kaikki eivät tietoisuudesta huolimatta koe tarvetta tai halua osallistua niihin. Joillekin osallisuus toteutuu parhaiten esimerkiksi harrastusryhmien, koulun tai työpaikan kautta. Vastauksissa nousi kuitenkin huoli niiden osallisuudesta, joilla ei ole samoja lähtökohtia harrastaa esimerkiksi vähävaraisuuden vuoksi.

Mahdollisuus osallisuuteen harrastusten kautta pitäisi turvata useammille. Toiset vastaajat lähestyivät kysymystä arvioimalla osallisuutta Satakunnassa verrattuna muuhun maahan tai maakuntiin. Tällöin yleisin arvio oli, että osallisuuden taso on Satakunnassa normaali, keskiwert, ei eroa muusta Suomesta tai ei ole kovin hyvä kuten ei muuallakaan. Yleinen vastaus kysymykseen olikin, että enemmän on panostettava osallisuuteen ja parantamisen varaa on.

Useissa vastauksissa korostuivat myös Satakunnan alueelliset erot. Vastaajilla on huoli Satakunnan Pori-keskeisyydestä. Syrjäseutujen ja pienempien kuntien asukkaiden eriarvoinen asema herättää huolta. Toisaalta vastauksissa tuli myös ilmi, että osallisuus toteutuu parhaiten toimivissa lähiyhteisöissä, kuten kylissä. Osallisuuden haasteena Porin kokoisessa isommassa kaupungissa nähtiin olevan päätöksenteon etäisyys kuntalaisista. Pienissä kunnissa etäisyys ei ole niin suuri ja kuntalaisen on helpompi pysyä perillä asioista. Satakunnasta me-henki vastausten mukaan puuttuu. Kunnat tai maakunta eivät hyödynnä pienten lähiyhteisöjen voimavaroja tarpeeksi vaan päätökset tehdään viranhaltijoiden näkökulmasta.

Satakunnan järjestötoimintaa kuvailtiin vastauksissa helposti saavutettavaksi, tarjontaa runsaaksi ja monipuoliseksi. Toisaalta Satakunnan järjestökenttää verrattiin pääkaupunkiseutuun ja suuriin kaupunkeihin, joihin verrattuna toiminta ei ole yhtä vireää. Vaikka poliittisen päätöksenteon piirit ovat pienet, tarjoavat järjestöt mahdollisuuden vaikuttaa asioihin. Kolmas sektori on kuitenkin yhä liian näkymätön, vastauksista ilmeni.

2.5.2 Keinoja vuorovaikutuksen ja yhteisöllisyyden kehittämiseen

Internetin ja mobiiliteknologian hyödyntäminen nousi tärkeimpänä kehittämiskohteena esiin vastauksissa. Satakuntalaisille ehdotettiin omia nettisivuja ja "kansalaisfoorumia", joille olisi koottu kaikki tarpeellinen tieto, tapahtumat sekä lisäksi keskustelu- ja kommentointimahdollisuus. Nettiin tai sovelluksiin halutaan helppokäyttöisiä kyselyitä tai äänestyksiä.

Netin lisäksi toinen tärkeä kehittämiskohde on avoimien keskustelutilaisuuksien järjestäminen. Päättäjiltä ja viranhaltijoilta kaivataan enemmän jalkautumista. Kuulemistilaisuudet voivat olla myös vapaamuotoisia: tärkeää on ihmisten kohtaaminen ihmisinä, tasavertaisina. Keskustelutilaisuuksissa pitää olla mahdollisuus vaikuttaa konkreettisesti, joten pelkkä kuuleminen ei riitä. Maakunnan asukkaille pitää tehdä selväksi, että politiikka on päätöksentekoa arkisista asioista ja päätöksenteko tuoda aktiivisesti lähemmäs tavallisia ihmisiä.

Yhteisöllisyyttä ei tarvitse luoda tyhjästä, vaan ruokkia siellä, missä sitä jo on, eli asukasyhdistystoiminnan ja paikallisyhteisöjen ja järjestöjen aktiivisuutta pitää arvostaa. Kolmas sektori nostettiin vastauksissa tärkeäksi yhteisöllisyyden ylläpitäjäksi ja vaikuttamisväyläksi. Järjestökentältä toivotaan parempaa keskinäistä yhteistyötä, jotta tärkeimmät yhteiset tavoitteet saadaan tuotua esille. Toiminnasta ja tapahtumista pitää viestiä paremmin. Viestinnän merkitys ylipäätään nousi vastauksissa esiin. Osallistumismahdollisuuksia pitää markkinoida tehokkaasti ja monikanavaisesti ja markkinointia pitää kohdistaa erityisesti erityisryhmille kuten työttömille ja vanhuksille. Myös nuorten kannustaminen mukaan päätöksentekoon nousi erityisenä tarpeena esiin.

2.5.3 Asioita, joihin halutaan vaikuttaa

Vastauksissa korostuivat mahdollisesti kysymyksenasettelusta johtuen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Vastaajat haluavat vaikuttaa palveluiden laatuun ja saatavuuteen. Lähipalveluiden sijainti, saavutettavuus ja esteettömyys on vastaajille tärkeää. Ammattitaitoiset lääkärit, hammaslääkärit ja riittävä henkilöstömitoitus terveyspalveluissa on keskeistä. Hoitoon pääsyyn ja jonoihin halutaan vaikuttaa.

Vastauksissa tuli esiin hyvin erilaisia aihealueita, joihin halutaan vaikuttaa. Mainituiksi tulivat koulutus, kouluruokailu, tasa-arvo, arkkitehtuuri, kaavoitus,

liikenne ja ylipäätään palvelut ja palvelupolut. Ihmisryhmistä, joiden asioihin halutaan erityisesti vaikuttaa, mainittiin lapset ja nuoret, lapsiperheet, vammaiset ja huono-osaiset.

2.5.4 Vaikuttamisen kanavat ja osallistumistavat

Sähköiset palvelut olivat kyselyn vastaajille selvästi mieluisimpia vaikuttamisen kanavia ja ne mainittiin vastauksissa useimmin. Somen käytön ja sähköisten palveluiden nähtiin aktivoivan erityisesti nuoria. Sähköisistä palveluista kuitenkin todettiin, että niiden pitää olla sellaisia, joilla todella pystyy vaikuttamaan ja puuttumaan epäkohtiin. Sähköisen palvelun tai sovelluksen pitää olla myös yksinkertainen ja helppo käyttää kaikille.

Sähköisten palveluiden rinnalle tarvitaan ehdottomasti muita osallistumisen tapoja. Useissa vastauksissa korostettiin kasvokkain tapahtuvan kohtaamisen tärkeyttä. Asioiden ilmaiseminen kirjallisessa muodossa ei ole kaikille helppoa. Asiakasraadit olivatkin toisiksi suosituin osallistumistapa vastaajien keskuudessa. Niissä pääsevät palveluihin vaikuttamaan ne, jotka niitä käyttävät. Asiakasraadit pitää tuoda lähelle ihmisiä ja tehdä osallistuminen helpoksi. Muita mainittuja osallistumisen kanavia olivat kansalaisjärjestöjen ja kylätoiminnan kautta vaikuttaminen, vapaaehtoistoiminta ja suorat kontaktit päättäjiin.

2.5.5 Toiveita tulevalle Satakunnan maakunnalle

Kyselyssä pyydettiin vastaajia esittämään toiveita maakunnalle ja sen palveluille tulevaisuudessa. Esitettyjä toiveita oli mm. ihmislähtöisyys, laajempi koulutustarjonta, uusia työpaikkoja, hyvät lähipalvelut, nopea hoitoonpääsy, hyvät sosiaali- ja terveystalvelut, yhteisöllisyys, elinvoimaisuus, kustannustehokkuus, aktiivinen tiedotus ja alueellinen tasavertaisuus. Toiveita on koottu oheiseen sanapilveen.

3. Kohti satakuntalaista osallisuusmallia

3 Osallisuus maakuntauudistuksen keskiössä

3.1 Osallisuus sote- ja maakuntauudistuksen keskiössä

Valtioneuvosto on julkaissut maakunta- ja sote- valmistelun tueksi *Maakunnan järjestämisen käsikirjan*. Käsikirja toimii oppaana uudistusten toimeenpanossa. Osallisuuden edistäminen mainitaan käsikirjassa tulevien maakuntien yleisluontoiseksi velvoitteeksi, jonka käytännön toteuttamiseen annetaan suuntaviivoja. Käsikirjan mukaan ”maakunnan tulee edistää asukkaiden mahdollisuuksia ja oikeuksia vaikuttaa ja osallistua maakunnan toimintaan. Maakunnan asukkaiden osallisuus tulee olla osa maakunnan päätöksentekoa ja palveluiden suunnittelua.” Lisäksi maakuntia velvoittaa erityislainsäädäntö siltä osin, kun siinä käsitellään asukkaiden osallisuutta palveluissa.

Koska maakunnallisen järjestäjän tehtävä on vastata aiempaa paremmin ja monipuolisemmin kansalaisten tarpeisiin, osallistamisen nähdään tärkeänä välineenä tämän saavuttamiseksi. Asiakkaiden mahdollisuus vaikuttaa omiin palveluihinsa parantaa niiden laatua ja vaikuttavuutta. Asiakasnäkökulmaa lisäävien toimintatapojen avulla voidaan muodostaa monipuolinen ja eri asiakassegmentit huomioiva ymmärrys asiakkaiden tarpeista ja odotuksista. Näiden tietojen kerääminen auttaa järjestäjää palveluiden suunnittelussa.

Selkeä, aktiivinen, monikanavainen ja oikea-aikainen viestintä luo pohjan osallisuudelle. Palveluiden järjestäjän tehtävä on viestiä maakunnan järjestämistä palveluista ja kaikista muutoksista asukkaille. Lisäksi maakunta viestii taloudesta ja erilaisista valmistelussa olevista asioista, asioiden käsittelystä, päätöksistä ja päätösten vaikutuksista. Viestinnän kohderyhmiä ovat kaikki maakunnan asukkaiden lisäksi palvelujen käyttäjät, järjestöt ja muut yhteisöt. Säännöllisen viestinnän ja jatkuvan vuoropuhelun ylläpitäminen asukkaiden ja palvelujen käyttäjien kanssa on osallisuuden edellytys. Vuoropuhelun välineitä voivat olla asukas- ja asiakasraadit, keskustelu- ja kuulemistilaisuudet ja asiakaspalautteen keruu.

Eri tahojen, esimerkiksi asukkaiden ja yhteisöjen oma-aloitteista asioiden suunnittelua ja valmistelua tulee tukea. Asukkaita voidaan osallistaa myös maakunnan talouden suunnitteluun. Uusia digitaalisia menetelmiä vuorovaikutuksen ja osallisuuden edistämiseksi pitää kehittää.

Järjestäjän tulisi ylläpitää palautejärjestelmää, joka raportoi siitä, miten asiakkaiden ja asukkaiden kehittämis ehdotukset ovat välittyneet poliittiseen päätöksentekoon. Asukkaiden osallistumisoikeuksia turvaavat velvoitteet tulee sisällyttää palvelujen tuottajien kanssa tehtäviin sopimuksiin. Järjestäjän pitää kerätä ja analysoida tietoa palvelujen asiakaslähtöisyyden toteutumisesta.

Keskeinen osallisuuteen liittyvä lainsäädäntö on kirjattu

- maakuntalakiin (23 §) ja
- lakiin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (35 §)

Näiden lisäksi asukkaiden ja asiakkaiden oikeudesta osallistumiseen on säädetty

- kuntalaissa (410/2015)
- sosiaalihuoltolaissa (1301/2014).
- laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000)
- laissa potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992).

3.2 Hankkeet

Kuntoutus- ja työllisyshankkeiden (Satakunto, Satakunnan Polut hoitoon ja kuntoutukseen, SATAOSAA) *Kokemustoimijat vaikuttajana* -tilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden näkemyksillä on vaikutusta tuleviin kuntoutusta, työllistymistä ja osallisuutta tukeviin palveluihin. Systemaattisella ja avoimella viestinnällä kokemustiedon kerääminen on tehty näkyväksi. Niin tilaisuuksista tuotetut yhteenvedot kuin kokemustoimijoiden tulevaisuuden visiot ja palautteetkin osallisuuden toteutumisesta saatetaan maakuntauudistuksen valmisteluun osallistuville muille tahoille tiedoksi ja hyödynnettäväksi.

Niin Satakunnan sote- ja maakuntauudistuksen valmistelu kuin SATAOSAA - alueellisen kokeilun toimenpiteetkin nojaavat vahvasti moniammatilliseen yhteistyöhön sekä julkista, yksityistä ja kolmatta sektoria yhdistävään kehittämistyöhön. Valmistelussa mukana olevien hankkeiden keskinäinen yhteistyö edistää osaltaan toimivien ja tasavertaisten tulevaisuuden palveluiden aikaansaamista. Osatyökykyisten ja vaikeasti työllistyvien palveluiden osalta erityisesti Kuntoutus- ja työllisyshankkeiden (Satakunto, Satakunnan Polut hoitoon ja kuntoutukseen, SATAOSAA)

yhteistyö on keskeistä. Yhtenäisen sosiaalisen kuntoutuksen toimintamallin kehittäminen Satakuntaan on yksi esimerkki moniammatillisesta yhteistyöstä.

Syksyyn 2018 mennessä SATAOSAA mahdollistaa useita erilaisia osatyökykyisten työllistymisen ja osallisuuden edistämiseen liittyviä kokeiluja. Onnistuneiden kokeiluiden perusteella toteutetaan tulevia maakunnan palveluita. SATAOSAA kartoittaa palautteen avulla mm. Kykyviisarin, työ- ja toimintakykyä arvioivan menetelmän, soveltuvuutta koulutusorganisaatioiden käyttöön. Lisäksi arvioidaan asiakasosallisuuden toteutumista palvelupolkujen kehittämisessä niin nuoren kuin päivätoimintaan osallistuvan vammaisenkin osalta. Yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa taas suunnitellaan mm. järjestöjen mahdollista roolia osatyökykyisten työllistymisen ja osallisuuden edistämisessä.

Satakunta -hanke järjestää vuosina 2018-2019 koulutuksia ja työpajoja alueen ammattilaiskohderyhmälle, näissä mukana myös asiakaskohderyhmää; asiakasedustajia sekä kokemustoimijoita. Edelleen alueen ammattilaisia koulutetaan ja valmennetaan huomioimaan asiakkaan omat toiveet, tavoitteet ja valmiudet. Ammattilaisia tuetaan huomioimaan osallisuuden erilaiset muodot ja asiakkaan oma käsitys osallisuudesta. Vahvistetaan osallistavaa työtettä eri palveluissa. Hankkeessa järjestettiin toukokuussa 2018 koulutus aiheesta "Kuntoutuksen osallistaminen tavoitteenasettamisprosessiin".

Työntekijöiden osallistaminen kehittämiseen on osa hankkeen toimintaa. Yhdyshenkilöverkosto on sote-, kuntoutus- ja työllisyysalan ammattilaisista koostuva maakunnallinen yhteiskehittämisen verkosto, joka on tiiviisti mukana ja toteuttamassa hankkeen toimenpiteitä. Toimijat kehittävät omaa työtään yhtenäisten linjausten mukaisesti, jakavat hyviä käytäntöjä ja verkostoituvat keskenään sekä kehittävät samalla tulevan maakunnan toimintaan yhtenäisiä toimintamalleja. Yhdyshenkilöverkosto edistää vuosien 2018 ja 2019 aikana hyväksi havaittujen toimintamallien leviämistä omissa ja yhteistyöverkostoissaan.

Koko maakunnan alueelle sijoittuvalta Satakunta-hankkeen asiakaskohderyhmältä ja toiminnassa mukana olevilta kokemustoimijoilta kerätään arviointitietoa. Saatu palaute ja yhteenvedot tilaisuuksista tuodaan tiedoksi ja hyödynnettäväksi maakuntauudistuksen valmistelussa.

Satakunnan polut hoitoon ja kuntoutukseen hankkeessa sote-ammattilaiset toteuttavat osana päivittäistä työtään mallin keskeisiä osia ja vaiheita. He tuovat näkemyksensä satakuntalaisten osallisuuden mahdollisuuksista nykyisissä hoito- ja kuntoutuspoluissa ja miten osallisuutta voidaan lisätä. Sote-ammattilaiset muodostavat myös ammatillisia maakunnallisia verkostoja, jotta osallisuus palveluissa toteutuu nyt ja tulevaisuudessa. Koulutetut kokemusasiantuntijat ovat mukana kehittämistyössä, myös hankkeen ohjausryhmässä.

4 Osallisuus tulevassa maakunnassa

4.1 Palvelujen kehittäminen ja suunnittelu

Osatyökykyisten ja vaikeasti työllistyvien kuntoutusta, työllistymistä ja osallisuutta tukevia palveluita kehitettäessä on tarpeen vakiinnuttaa maakuntaan koulutettujen kokemustoimijoiden asiantuntijuuden ja kokemustiedon hyödyntäminen systemaattiseksi käytännöksi. Asenteiden ja toimintatapojen muutosta tarvitaan, jotta kokemustoimijoiden tasavertaisuus vaikuttajina ja kehittäjinä ammattilaisten rinnalla toteutuu. Käytännön toiminnassa on oltava mm. selkeät vastuut ja roolit sekä yhtenevät asiantuntijuuden korvauskäytännöt.

SATAOSAA -alueellinen kokeilu aikaansaa ammattilaisten ja asiakkaiden kanssa yhteissuunnitellen toimivat verkostot, sujuvat palvelupolut ja hyvät käytännöt osatyökykyisen työllistymistä ja osallisuutta edistäviin palveluihin. Osatyökykyisten osallisuutta ja sellaisten kuntalaisten, joilla ei ole ajankohtaisesti työllistymisen tavoitetta, osallisuutta edistetään Satakuntalaisen sosiaalisen kuntoutuksen mallissa. Sosiaalisen kuntoutuksen malli kehitetään yhdessä Satakunnan kuntien ja Satakunta-hankkeen kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen parissa työskentelevien kehittäjäverkoston jäsenet ovat määritelleet sosiaalisen kuntoutuksen mallin lähtökohdiksi seuraavat:

- Yksilöllisyys
- Asiakaslähtöisyys (Asiakkaan lähtökohdat, tarpeet ja tavoitteet)
- Ei liiallista painetta työelämään siirtymisestä
- Sosiaalinen kuntoutus arvostettuna palveluna: Sosiaalisen kuntoutuksen selkeä rooli muiden palveluiden rinnalla, se on sosiaalipalvelu, jolla on oma palveluvalikkonsa

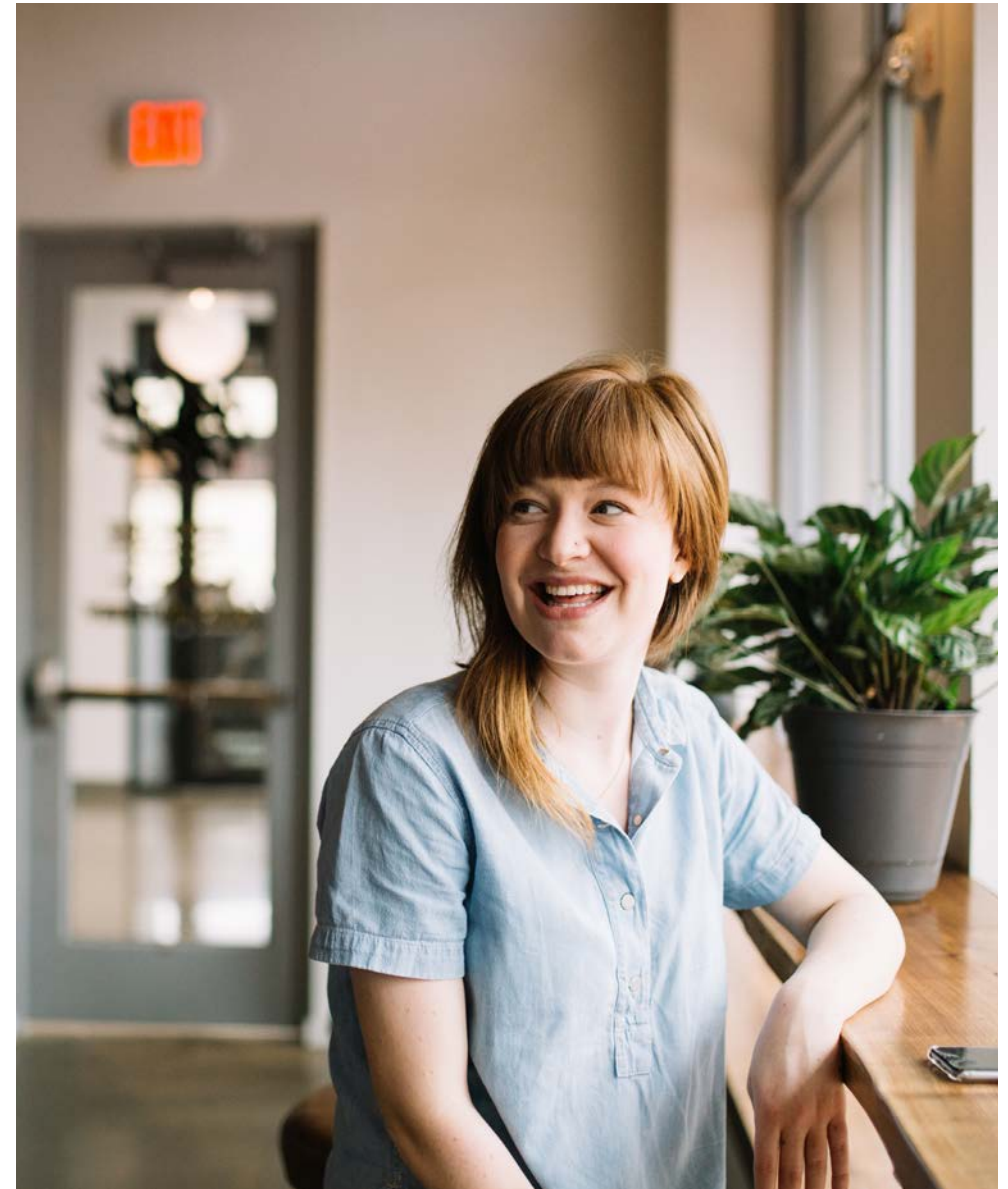
- Laatu ja kilpailukykyisyys
- Alueellinen tasa-arvoisuus Satakunnassa
- Moniammatillisuus
- Yksi vastuun ottava taho, asiakkaalla on oikeus omatyöntekijään
- Tietojärjestelmät yhteisen asiakastyön mahdollistajina ja sen tukena
- Kunnan sosiaalityöllä on keskeinen rooli sosiaalisessa kuntoutuksessa (SHL)
- Varhainen puuttuminen, ennaltaehkäisy
- Suunnittelu ja toteutus lähtee asiakkaan tarpeista
- Oikea-aikaisuus
- Palveluiden yhteensovittaminen asiakkaan tarpeiden mukaisesti
- Toiminnan tavoitteet ovat eri toimijoilla tiedossa.

Palveluita on tulevaisuudessa tarpeen suunnitella, kehittää, toteuttaa ja arvioida ratkaisukeskeisesti ja asiakaslähtöisesti osatyökykyisen kanssa. Näin toimien osallisuus mahdollistaa satakuntalaisille paremmin kohdentuvat, yksilölliset palvelut. Sosiaalisen kuntoutuksen satakuntalainen malli valmistuu loppuvuodesta 2018.

Satakunnan polut hoitoon ja kuntoutukseen -hankkeen maakunnan hoito- ja kuntoutusmallin kehittämisessä keskeisenä on asiakkaan osallisuus. Hoito- ja kuntoutuspoluissa osallisuutta tuetaan lisäämällä keinoja, joilla asiakas voi ilmaista subjektiivisen kokemuksensa. Näitä ovat asiakkaan itsensä täyttämät arvioinnit toimintakyvystään ja elämänlaadustaan. Lisäksi sote-ammatillaisia koulutetaan siihen, miten he voivat entistä paremmin osallistaa satakuntalaisia omissa hoito- ja kuntoutuspoluissaan. Palvelujen kehittämisessä hyödynnetään Kokemustoimijat vaikuttajina -tilaisuuksista saatua tietoa palvelujen epäkohdista ja toimivuudesta sekä tulevaisuuden visiota. Hankkeessa haastatellaan tuki- ja liikuntaelinongelmien vuoksi hoitoon ja kuntoutukseen hakeutuneita satakuntalaisia kokemustiedon saamiseksi.

SATULA-hankkeen tavoitteena on uudistaa satakuntalaiset lapsi- perhepalvelut siten, että palvelut muodostavat lasten ja perheiden tarpeita nykyistä paremmin vastaavan kokonaisuuden. SATULA-hanke toimeenpanee LAPE-muutosohjelmaa Satakunnassa. Keskeisenä päämääränä on luoda perus- ja erityistason yhteistyöhön toimintamalleja, joissa myös järjestöjen, seurakuntien ja yksityisten palveluntuottajien lapsia ja lapsiperheitä tukevat palvelut sekä alueen korkeakoulujen tutkimus- ja kehitystyö ovat mukana. Lähtökohtana on tuottaa matalan kynnyksen palvelut verkostoituvalla perhekeskustoimintamallilla lasten ja nuorten omissa toimintaympäristöissä,

kuten varhaiskasvatuksen ja koulujen yhteydessä. Tavoitteena myös on, että erityispalvelut ulotetaan saumattomasti peruspalvelujen yhteyteen mm. lisäämällä jalkautuvia konsultaatiopalveluja ja digitaalisia konsultaatio- ja yhteistyömuotoja. Lisäksi lastensuojelu on organisoitu maakunnallisesti monitoimijaista mallia hyödyntäen.

4.2 Asiakkaan kohtaaminen

Vuorovaikutukselle, aidolle kohtaamiselle, on tulevaisuudessakin maakunnan palveluissa luotava edellytyksiä. Oikea tahtotila ja asenne edistävät ammattilaisen ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta. Toimiva vuorovaikutus tarvitsee onnistuakseen kuitenkin myös aikaa, kohtaamisen paikkoja, monipuolisia viestintätaitoja ja vuorovaikutustaidoista erityisesti kuuntelemisen taitoa. Erityisryhmien osalta vuorovaikutuksen tueksi saatetaan tarvita tulkkausta, viittomia tai kuvia, jotta yhteinen ymmärrys kunkin asiakkaan yksilöllisistä palvelutarpeista mahdollistuu.

Alueen toimijoilla on osaamista ja asennetta kohdata asiakkaat asiantuntijoina ja vahvistaa heidän osallisuuttaan omassa asiakasprosessissaan. Maakunnassa on käytössä vastuullinen asiakasohjauksen malli, jolla varmistetaan, ettei asiakas jää palveluiden väliin tai kuntoutuksen ja työllistymisen palvelupolku katkea, vaan tarvittaessa asiakas saa riittävästi tukea omien asioidensa eteenpäin viemiseen. Asiakkaan kohtaamisessa tunnistetaan oikea-aikaisesti sen hetkisten palveluiden tarve erilaisia menetelmiä (haastattelu, havainnointi, yhtenäiset mittarit) käyttämällä. Vastuullinen työntekijä kokoaa asiakkaan asian hoitamiseksi yhdessä asiakkaan kanssa tarvittavan verkoston, jotta asiakkaan asia hoituu ns. yhdellä luukulla. Myös yhtenäinen asiakassuunnitelma varmistaa tiedon siirtymistä.

Satakunnan polut hoitoon ja kuntoutukseen –hankkeessa lähtökohtana on, että asiakas on oman hoito- ja kuntoutusprosessinsa subjekti. Tämä perustuu kuntoutuksen orientaatioon. Siihen, että tuetaan asiakasta käyttämään voimavarojaan ja pääsemään takaisin osalliseksi niille elämänalueille, joista hän on esimerkiksi sairastumisen vuoksi etääntynyt.

Dialogisuus on tasavertaisuutta asiakkaan ja ammattilaisen välillä ja asiakkaan kokemuksen kuuntelutaitoa. Dialogisuus on myös ammattilaisen vastuuta ammatillisesta osaamisestaan ja omasta roolistaan suhteessa asiakkaaseen. Asiakkaan kohtaaminen ja dialogisuus sisältyy Satakunnan polut hoitoon ja kuntoutukseen –hankkeen tuottamiin koulutuksiin sote-ammattilaisille ja heidän kanssaan käytäviin kehittäviin keskusteluihin.

Asiakkaan kohtaamisessa lasten parissa työskenteleviltä aikuisilta edellytetään kykyä kysyä ”Mitä sinulle kuuluu?” Tarvitaan kykyä pysähtyä ja kuunnella lasta ja nuorta. Lapsilähtöisten menetelmien käyttämistä ja kehittämistä; lasten haastattelut, kyselyt, sadutus, piirtäminen, kirjoittaminen

ja valokuvaaminen sekä lasten ja nuorten ottaminen mukaan arjen toimintojen suunnitteluun. Lasten kuuleminen ei tarkoita yksittäisten lasten toiveiden täyttämistä vaan kaikkien ryhmään kuuluvien lasten erilaisten näkökulmien yhdessä kuuntelemista, huomioon ottamista ja pohdintaa yhdessä lasten ja nuorten kanssa. Lasten ja nuorten kanssa voidaan ratkoa, miten heidän näkemyksiään huomioidaan tai milloin niitä ei voida syystä tai toisesta toteuttaa. Mukaan tulee ottaa myös ne yhteisöt, joissa lapset ja nuoret viettävät arkeaan. Eri lapsiryhmät ja lasten parissa työskentelevät aikuiset voivat yhdessä tuottaa tietoa päätöksenteon ja toiminnan suunnitteluun.

4.3 Päätöksenteko

Maakuntalain mukaan maakunnan on asetettava nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä, vammaisneuvosto sekä vanhusneuvosto lain tultua sovellettavaksi, kuitenkin viimeistään 1.1.2019 mennessä. Lisäksi kaksikielisissä maakunnissa ja maakunnassa, johon kuuluu saamelaisien kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on asetettava kielivähemmistön vaikuttamistoimielin. Vaikuttamistoimielimet ovat lakisääteisiä, mutta niillä ei ole päätösvaltaa. Vaikuttamistoimielimet tulee ottaa mukaan osallistumisen ja kuulemisen kehittämiseen maakunnassa. Maakuntahallituksen on lisäksi huolehdittava maakunnan vaikuttamistoimielinten toimintaedellytyksistä, joita voivat olla mm. esteetön kokoustila, kokousten järjestäminen, kokousten kustannuksista huolehtiminen, tekemisen tukeminen sekä riittävät määrärahat. Jäsenten matkakustannukset tulee korvata ja myös kokouspalkkiot sekä koulutuksen järjestäminen jäsenille kuuluvat hyviin käytäntöihin.

Vaikuttamistoimielinten rooli ja tekeminen on tarpeen määritellä tavalla tai toisella jo maakuntastrategiassa, jotta niiden toiminta istuu mahdollisimman sujuvasti osaksi koko maakunnan kokonaisuutta. Olennaista maakuntien toiminnalle on se, että myös vaikuttamistoimielimet ovat tärkeässä roolissa maakunnan päätöksenteossa, ja että sitä kautta syntyy hyvä vuorovaikutus maakunnan asukkaiden suuntaan. Maakunnassa on kiinnitettävä huomiota viestinnän saavutettavuuteen, jotta tieto on tosiasiallisesti ja oikea-aikaisesti kaikkien saatavilla.

Maakuntahallitus voi hyväksyä maakunnalliselle vaikuttamistoimielimelle toimintasäännön, jossa todetaan lakisääteiset ja muut tehtävät, jäsenien lukumäärä ja valintatapa, toimikausi, kokous- ja toimintakäytännöt, puheenjohtajan valinta, sihteerin tehtävien hoitaminen, toimintasuunnitelman laatiminen, toimintakertomuksen laatiminen ja yhteistyö kuntatason vaikuttamistoimielimen kanssa.

4.3.1 Maakunnallinen vanhusneuvosto

Maakuntien on asetettava maakunnalliset vanhusneuvostot vanhusten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi. Maakunnallisen vanhusneuvoston jäsenet tulee valita kunnallisten vanhusneuvostojen jäsenistä siten, että kustakin kunnallisesta neuvostosta tulee olla vähintään yksi edustaja. Hyvä käytäntö olisi pyrkiä siihen, että naisten ja miesten edustus neuvostoissa olisi suunnilleen yhtä suuri.

Vanhusneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vanhusten ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. Esimerkiksi valmisteltaessa ikääntyneiden kannalta merkittäviä asioita vanhusneuvosto osallistetaan työhön automaattisesti. Maakunnan tehtäviin kuuluu huolehtia myös riittävästä tiedottamisesta erilaisista ajankohtaisista hankkeista, joilla voi olla vaikutusta eri vanhusryhmien elinolosuhteisiin.

Vanhusneuvosto voi tehdä aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja maakunnan eri toimielimille tärkeiksi katsomissaan asioissa. On tärkeää, että vanhusneuvostot toimivat sekä kunta- että maakuntatasolla, jolloin näillä vaikuttamistoimielimillä on suora mahdollisuus vaikuttaa eri hallinnonalojen toimintaan. Maakunnan vanhusneuvostossa tarkoituksenmukaisia käsiteltäviä asioita ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveystalvet sekä erilaiset kuljetuspalvelut. Kunnan vanhusneuvoston näkemykset on tällöin syytä saattaa maakunnan vanhusneuvoston tietoon ja kunnan vanhusneuvoston on tärkeää

saada tietoa maakunnan tasolla tapahtuvista asioista. Saumaton yhteistyö ja tiedonkulku kunnallisten ja maakunnallisten vanhusneuvostojen välillä on toiminnan kannalta tärkeää.

Satakunnassa on toiminut jo vuodesta 2010 asti Satakuntaliiton perustama maakunnallinen vanhusneuvosto. Vanhusneuvostossa on yksitoista (11) jäsentä, joista kolme (3) kuntien vanhusneuvostoista, neljä (4) eläkeläisjärjestöistä ja näiden lisäksi edustajat vanhustukiyhdistyksestä, koulutuksen piiristä, Länsi-Suomen Diakonialaitokselta ja Satakuntaliitosta. Maakunnallisen vanhusneuvoston puheenjohtajana toimii maakuntajohtaja ja sihteerinä maakuntaliiton viranhaltija.

Maakunnallinen vanhusneuvosto pitää kiinteää yhteyttä kuntien vanhusneuvostoihin järjestämällä yhteisiä työseminaareja, joissa käsitellään ajankohtaisia asioita. Ryhmätöiden tuotokset lähetetään satasoten muutosagentille. Vuosittain järjestetään maakunnallinen yleisötilaisuus, jossa eri järjestöt ja ikäihmisiä lähellä olevat tahot esittelevät toimintaansa. Lisäksi on luentoja ja muuta ohjelmaa.

4.3.2 Maakunnallinen vammaisneuvosto

Maakuntien on asetettava maakunnalliset vammaisneuvostot vammaisten henkilöiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi. Maakunnallinen vammaisneuvosto on kunnallisten vammaisneuvostojen edustajien sekä maakunnan viranomaisten ja päätöksentekijöiden yhteistyöelin sekä edustamansa väestöryhmän vaikuttamiskanava. Tavoitteena on, että vammaisneuvosto tuo alueen vammaisten henkilöiden, heidän omaistensa sekä vammaisjärjestöjen asiantuntijuuden laajasti maakunnan toiminnan tueksi.

Maakunnallisen vammaisneuvoston valinta, kokoonpano, tarkemmat tehtävät ja toimikausi kuuluvat maakunnan päätettäväksi. Jäsenet tulee valita kunnallisten vammaisneuvostojen jäsenistä siten, että kustakin kunnallisesta neuvostosta tulee olla vähintään yksi edustaja. Vammaisten henkilöiden kannalta keskeisiä asioita on sekä kunnan että maakunnan vastuulla. Tästä syystä on tärkeää, että vammaisneuvostot toimivat sekä kunta- että maakuntatasolla, ja näin ollen näillä vaikuttamistoimielimillä on suora mahdollisuus vaikuttaa eri hallinnonalojen toimintaan.

Maakunnalliselle vammaisneuvostolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä vammaisten henkilöiden ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. Vammaisneuvosto voi tehdä aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja maakunnan toimielimille tärkeiksi katsomissaan asioissa. Vammaisneuvostot voivat myös vaikuttaa alueellisen hyvinvointikertomuksen laadintaan ja olla muutenkin vaikuttamassa maakunnan tasolla laadittaviin strategiaan asiakirjoihin ja suunnitelmiin.

4.3.3 Maakunnallinen nuorisovaltuusto

Maakuntien on asetettava maakunnalliset nuorisovaltuustot tai vastaavat nuorten vaikuttajaryhmät nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien varmistamiseksi. Maakunnallisen nuorisovaltuuston jäsenet tulee valita kunnallisten nuorisovaltuustojen jäsenistä, joista kustakin tulee olla vähintään yksi edustaja. Valtuuston kokoa voidaan pohtia myös ottaen huomioon esimerkiksi kuntien asukasluvu ja nimeämällä isompia kuntien nuorisovaltuustoista kaksi jäsentä. Lopullinen kokoonpano, tarkemmat tehtävät ja toimikausi jäävät paikallisesti päätettäväksi.

Nuorisovaltuustolle on annettava mahdollisuus vaikuttaa maakunnan toiminnan suunnitteluun, valmisteluun, toteuttamiseen ja seurantaan asioissa, joilla on merkitystä nuorten ja heidän tarvitsemiensa palveluiden kannalta. Nuorisovaltuusto voi tehdä aloitteita, lausuntoja ja kannanottoja maakunnan toimielimille tärkeiksi katsomissaan asioissa, minkä johdosta valmisteluun tulevista nuoria koskevista hankkeista, uudistuksista ja/tai muutoksista on oleellista saada tietoja etukäteen.

On tärkeää, että nuorisovaltuustot toimivat sekä kunta- että maakuntatasolla, jolloin näillä vaikuttamistoimielimillä on suora mahdollisuus vaikuttaa eri hallinnonalojen toimintaan. Maakunnan tulee huolehtia riittävästä tiedottamisesta erilaisista ajankohtaisista hankkeista, joilla voi olla vaikutusta esimerkiksi nuorten koulutusmahdollisuuksiin, asumiseen tai harrastuksiin. Kunnallisten nuorisovaltuustojen edustajat maakunnallisissa neuvostoissa edustavat oman alueensa nuoria laajasti ja moninaisesti. Moninaisuus tarkoittaa Suomen perinteisten ja uusien etnisten vähemmistöjen sekä sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöön kuuluvien tarpeiden huomioon ottamista kaikessa nuorisovaltuustojen työssä. Nuorisovaltuuston kokouksiin on käsiteltävien asioiden kannalta tärkeää saada mukaan maakunnan keskeiset päättäjät ja virkamiehet sekä tarpeen mukaan myös muita maakunnan edustajia. Maakunnallisen nuorisovaltuuston toimintaa suunnittelee ja valvoo Nuorten ääni Satakunnassa -hanke.

4.3.4 Romaniasiaain neuvottelukunta

Aiemmin Aluehallintovirastojen alaisuudessa toimineet alueelliset romani-asioiden neuvottelukunnat siirtyvät maakuntauudistuksen myötä maakuntiin. Maakuntien tehtäväksi tulee vastata neuvottelukunnan nimeämisestä ja toiminnasta sekä muista romaniasioista koskevista tehtävistä.

Alueelliset neuvottelukunnat työskentelevät viranomaisten ja romaniväestön poikkihallinnollisina yhteistyöeliminä. Toiminnan tavoitteena on kehittää romanien asemaa alueellisella ja paikallisella tasolla sekä osallistaa romaneja heitä koskevaan päätöksentekoon. Alueelliset neuvottelukunnat pyrkivät myös edistämään yhdenvertaisuutta ja torjumaan romaneihin kohdistuvaa syrjintää.

4.3.5 Etnisten suhteiden neuvottelukunta

Etnisten suhteiden alueelliset neuvottelukunnat siirtyvät maakuntauudistuksen yhteydessä ELY-keskusten alaisuudesta maakuntien alaisuuteen. Neuvottelukuntien tehtävänä on ollut:

- 1) edistää vuoropuhelua ja yhteistyötä maahanmuuttajien, etnisten vähemmistöjen, viranomaisten, poliittisten puolueiden ja kansalaisjärjestöjen välillä;
- 2) seurata etnisten suhteiden kehittymistä yhteiskunnassa ja tehdä aloitteita maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen osallistumisen ja vaikuttamisen edistämiseksi, näiden ryhmien henkilökohtaisen turvallisuudentunteen parantamiseksi ja eri väestöryhmien välisen myönteisen asenneilmapiirin kehittämiseksi;
- 3) toimia asiantuntijaelimenä antamalla lausuntoja sekä tekemällä esityksiä ja aloitteita maahanmuutto-, kotouttamis- ja yhdenvertaisuuspolitiikan eri osa-alueiden kehittämiseksi;
- 4) tehdä aloitteita etnisiä suhteita koskeviksi selvitys- ja kehittämishankkeiksi sekä osallistua niihin;
- 5) tiedottaa etnisten suhteiden kehittymisestä sekä tehdä tunnetuksi monimuotoisen yhteiskunnan etuja.

4.4 Erityisryhmien osallisuus

4.4.1 Vammaiset

YK hyväksyi yleiskokouksessa 2006 vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (ihmisoikeussopimus), jonka Suomi ratifioi vasta vuonna 2016. Vammaissopimuksen keskeiset periaatteet ovat yksilön itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, syrjimättömyys ja yhdenvertaisuus, vammaisten henkilöiden osallistuminen ja osallisuus yhteiskuntaan sekä esteettömyys ja saavutettavuus.

Kehitysvammalakiin tehtiin muutoksia keväällä 2016. Muutosten taustalla oli juurikin tarve saattaa kansallinen lainsäädäntö YK:n vammaissopimuksen edellyttämälle tasolle. Muutokset tähän liittyen kehitysvammalaissa: itsemääräämisoikeuden vahvistaminen, itsenäinen suoriutumisen tukeminen ja rajoitustoimenpiteiden vähentäminen

Käytännön työssä vammaisten ja kehitysvammaisten kanssa tämän tulisi tarkoittaa sitä, että kaikessa työssä asiakas otetaan mukaan suunnittelemaan, valitsemaan, päättämään ja toteuttamaan palveluita. Itsemääräämisoikeutta ja osallisuutta tulee tukea erilaisilla sopeutuksilla ja mukautuksilla esimerkiksi selkokieli, kuvakommunikaatio, tukiviittomat yms. apuvälineet ymmärtämiseen ja vuorovaikutukseen. Tämä vaatii ammatti-ihmisiltä valmiuksia ja osaamista käyttää tuen välineitä ja menetelmiä.

Jokaisen ihmisen osallisuutta, omavalintaista osallisuuspäätöstä ja ihmisarvoista elämää edistetään Sosiaali- ja terveysministeriön toimeenpanemalla sosiaali- ja terveyspolitiikalla. Erityisryhmille, kuten vammaisille on Satakunnassakin tarpeen tarjota vertaistoiminnan lisäksi muutakin syrjäytymistä ehkäisevää yhteisöllistä toimintaa. Tukitoimien avulla on mahdollistettava erityisryhmien riippumattomuus, osallistuminen, vaikuttaminen ja päätöksenteko sekä maakunnallisissa, kunnallisissa että omaan elämään liittyvissä asioissa.

4.4.2 Viittomakieliset ja kuulovammaiset

Viittomakielisille kuuroille ja huonokuuloisille osallisuus ja ympäristön esteettömyys tarkoittaa puheeseen perustuvan kommunikaation muuttamista kirjoitettuun tai viitottuun muotoon. Se tarkoittaa myös oikeutta saada apua tekstin tuottamista vaativissa tilanteissa, koska kirjoitettu suomen kieli on osalle kuulovammaisista kuin vieras kieli.

Osallisuus ja esteettömyys edellyttää myös mahdollisuutta kommunikoida viittomakielellä, viittomakielentulkin tai kirjoitustulkin välityksellä tai itse kirjallisesti.

Palveluntuottajilla tulee olla ehdoton velvollisuus huolehtia tulkkauksesta. Palveluntuottajilla tulee olla valmius etätulkkauksen käyttöön tietokoneen, tabletin tai kännykän kautta. Potilastietojärjestelmään pitää kirjata selkeä merkintä asiakkaan tulkintarpeesta. Kuuroilla pitää olla tasavertainen mahdollisuus hoitaa asioita puhelinpalvelussa viittomakielen tulkin välityksellä, salassapitovelvollisuuden estämättä. Sote-viranomaisten ja Kelan tulkkivälityksen käytännöt ja vastuut pitää selkiyttää ja vakiinnuttaa.

Viittomakielisten ja kuulovammaisten näkökulmasta tulevissa palvelurakenteissa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että taataan tekstiviestillä tai sähköisesti tapahtuva ajanvaraus eri palveluihin sekä jatkokommunikointi palveluntuottajan kanssa. Lisäksi vuoronumerot ja tiedotukset pitää olla myös tekstimuodossa näkyvillä. Kuuroilla on oikeus tulla ymmärretyksi ja saada itse tuotua asiansa esille.

Palveluohjauksessa ja kotihoidossa tulee olla valmius kohdata kuuro ihminen. Kuuroille on todella tärkeää, että hoitajat ja palveluntuottajat eivät jatkuvasti vaihdu. Tällä hetkellä monet kuurot eivät luota kommunikaation onnistumiseen vaan sinnittelevät yksin tai omaisten avulla.

4.4.3 Osatyökykyiset

Sosiaali- ja terveysministeriö (2018) määrittelee osatyökykyiseksi henkilön, jolla on esim. sairauden, vamman, elämänkriisin tai sosiaalisten syiden takia osa työ- ja toimintakyvystään käytössä tilapäisesti tai pysyvästi. Lisäksi hänellä on halua hyödyntää jäljellä olevaa työ- ja toimintakykyään. Osatyökykyisellä onkin oikeus osallistua työelämäänsä oman yksilöllisen tilanteensa mukaisesti. Työmarkkinoita, toimeentuloa ja työllistymistä edistäviä palveluita kehitettäessä osatyökykyisyys on otettava huomioon.

4.4.4 Maahanmuuttajat

Satakunnassa maahan muuttaneiden määrä on ripeässä kasvussa. Samanaikaisesti maahanmuuttajien taustojen ja lähtömaiden monipuolisuus ovat tosiasioita, joiden tulisi heijastua myös paikallisissa valtakenteissa sekä julkisissa ja yhdistyspohjaisissa palveluissa. Se on paitsi väestöpoliittisesti järkevää myös maahanmuuttajien sosiaalisen ja poliittisen osallisuuden takaamisen kannalta välttämätöntä.

Maahanmuuttajien osallisuutta käsitellään usein kotoutumisen ja kotouttamisen käsitteiden kautta. Ne määrittävät a) maahan muuttaneen henkilön oikeuden tuntea olonsa yhdenvertaiseksi ja täysivaltaiseksi yhteiskunnan jäseneksi sekä b) viranomaisten ja muiden toimijoiden vastuun edistää yksilön kotoutumista mm. hyvinvoinnin, terveyden, koulutuksen ja työllisyyden lisäämisen keinoin (THL, 2018). Suomessa kotoutumista ja kotouttamistoimenpiteitä määrittelee tällä hetkellä erityisesti vuonna 2010 asetettu kotoutumislaki, joka velvoittaa mm. paikallisten kotoutumishojelmien laadinnan, joko kunnan toimesta yksin tai useamman kunnan välisenä yhteistyönä. Paikallisesti laaditut ohjelmat hyväksytään kunkin kunnan kunnanvaltuustossa ja ne tulisi tarkistaa vähintään kerran neljässä vuodessa (Laki kotoutumisen edistämisestä).

Tutkimustiedon mukaan paikallisen kotouttamispolitiikan on havaittu olevan onnistuneen integraation kannalta jopa kansallista politiikkaa tärkeämmässä asemassa (Euroopan neuvosto, 2018). Satakunnan alueella on tällä hetkellä 12 kotouttamisohjelmaa. Alueella ei ole kuitenkaan tällä hetkellä maahanmuuttajia aktiivisesti osallistavaa rakennetta paikallisen päätöksenteon tai kotouttamiskäytäntöjen kehittämisen tukena. Monissa kaupungeissa toimiva maahanmuuttajaneuvosto-malli puuttuu. Neuvoston tai sitä vastaavan mallin asettaminen osaksi alueellista päätöksentekoa sekä sote- ja hyte-työskentelyä olisi maahanmuuttajien osallisuuden kannalta ensiarvoisen tärkeää.

Kotoutumislailailla, paikallisilla kotoutumishjelmilla ja erityisesti niiden käytännön toteutuksella on suuri merkitys maahanmuuttajien perusoikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Maahanmuuttajien osallisuuden varmistaminen ei toteudu kuitenkaan pelkästään valmiisiin rakenteisiin osallistamisen kautta. Erityisesti tulisi panostaa kulttuurien välisen oppimisen ja kommunikaation periaatteisiin. Alueellisesti kaikki sektorit, toimialat ja palvelut lävistävän periaatteen on havaittu parantavan ja vahvistavan paitsi maahanmuuttajien osallisuutta myös

- 1) alueen kaikkien asukkaiden yleistä hyvinvointia,
- 2) asukkaiden tyytyväisyyttä julkisiin palveluihin sekä
- 3) asukkaiden positiivisia näkemyksiä kohdistuen maahanmuuttoon/maahanmuuttajiin (Euroopan neuvosto).

Toisin sanoen panostamalla maahanmuuttajien osallisuuteen panostetaan samalla koko alueen ja sen asukkaiden kokemaan hyvinvointiin.

On tärkeää ottaa huomioon se, että henkilö voi samaan aikaan kuulua useaan eri vähemmistö- tai erityisryhmään. Erityisen haavoittuvassa asemassa osallisuuden kannalta ovat esimerkiksi maahanmuuttajanuoret tai etniseen vähemmistöön kuuluvat vammaiset.

4.5 Osallisuutta tukeva toiminta järjestöissä ja yhteisöissä

Patentti- ja rekisterihallituksen mukaan Satakunnassa toimi vuoden 2017 lopulla noin 4500 rekisteröityä yhdistystä. Laaja-alaisella kansalaisjärjestö- ja yhdistystoiminnalla on tärkeä rooli ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä tulevassa maakunnassa. Järjestöt työskentelevät lähellä maakunnan asukkaiden arkea, kaikilla elämän osa-alueilla. Järjestötoiminnan välityksellä ihmisillä on mahdollisuus osallistua yhteiskunnan toimintaan ja erilaisiin harrastuksiin. Toiminnan vuorovaikutuksellisuus ja yhteisöllisyys luovat sosiaalista pääomaa. Järjestötoiminta lisää yhteiskunnallisia vaikuttamismahdollisuuksia myös niille kansalaisille, joiden ääni tulee muutoin heikosti kuulluksi.

Järjestötoiminta ja kolmannen sektorin palvelutuotanto vahvistavat omalta osaltaan ihmisten osallisuutta. Järjestöjen osallisuutta edistävää toimintaa ovat esimerkiksi monenlainen vapaaehtoistoiminta, kokemusasiatuntijatoiminta, vertaistoiminnat, toimintakykyä edistävät ja kuntouttavat toiminnot,

auttamistoiminta, lapsiperheiden ja vanhusten hyvinvointiin liittyvät toiminnot, matalankynnyksen kohtaamispaikat, vammaisten ja pitkäaikaissairaiden sosiaalinen tuki, sosiaalinen lomatoiminta ja erityisryhmien asumiseen liittyvät toiminnot.

Heikompien väestöryhmien oikeuksien valvonta on tärkeää järjestöjen toteuttamaa osallisuuden edistämistä. Järjestöjen palveluiden kehittämisessä on usein kyse siitä, että muuten palvelujärjestelmän ulottumattomiin jäävät väestöryhmät ja heidän tilanteensa pyritään saamaan tavalla tai toisella huomioituiksi.

Tulevan maakunnan palveluita ohjaava lainsäädäntö edellyttää mm. maakuntastrategiassa huomioimaan järjestöjen yleishyödyllisen vapaaehtoistoiminnan. Kokemustiedon hyödyntäminen sekä kokemustoiminnan ja kokemusasiatuntijatoiminnan kehittäminen korostuvat erityisesti mielen-terveys- ja päihdepalveluiden uudistuksessa.

Vapaaehtoistoiminta

Satakunnan Valikkoverkostot analysoivat vuoden 2018 alussa maakunnan vapaaehtoistoiminnan nykytilaa ja tulevaisuutta. Vahvuutena pidettiin mm. olemassa olevia verkostoja ja verkostoihin kuuluvien tahojen asiantuntemusta, heikkoutena puolestaan yhteistyön kapea-alaisuutta. Vahvaa vapaaehtoistoimintaa toteuttavat urheilu- ja liikuntajärjestöt onkin tarpeen saada mukaan satakuntalaisiin Valikkoverkostoihin. Selkeänä mahdollisuutena analysoinnissa nähtiin vapaaehtoistoiminnan saavutettavuuden edistäminen mm. koordinoinnin ja yhteisen viestinnän keinoin. Uhkana taas potentiaalisten vapaaehtoisten tavoittamattomuus. Sekä vapaaehtoistoimintaan osallistuminen että vapaaehtoistoiminnan hyödyntäminen osana maakunnan palveluita onkin tehtävä mahdollisimman helpoksi. Maakunnan on tarjottava tähän edellytykset.

Kokemustoiminta ja kokemusasiatuntijatoiminta

Satakunnan Järjestöstrategia 2035 korostaa eri yhteiskuntatoimijoiden yhteistyössä mm. palveluiden yhdyspintojen etsintää. Kokemustoiminnan ja kokemusasiatuntijatoiminnan yhteensovittaminen niin maakunnan mielenterveys- ja päihdepalveluihin kuin muihinkin palveluihin tuo niihin kaivattua asiakasnäkökulmaa. Pitkäjänteiseen ja suunnitelmalliseen kokemustietoa omaavien henkilöiden kouluttamiseen on tästä syystä panostettava tulevaisuudessa. Tarjonta on saatava vastaamaan kysyntää.

Kokemuskoulutusten organisointi nousi yhtenä kehittämiskohteena esille myös Satakunnan Järjestöyhteistyöryhmän syksyn 2017 Järjestötyöpajassa. Tulevan maakunnan kokemustoiminnan ja kokemusasiantuntija-toiminnan muina kehittämiskohteina nähtiin päällekkäisyyksien karsinta, koordinointi ja tehokas viestintä.

5 Osallisuustyö tulevaisuuden kunnissa

5.1 Pori

Porin uuden osallisuusmallin toimeenpanon tueksi on laadittu osallistamisen periaatteet. Nämä periaatteet ohjaavat tulevaisuudessa osallisuustyötä Porissa:

1. Yhteensovittaminen – osallistaminen on automaattinen osa kaupungin sisäisiä prosesseja eli tapa ajatella ja toimia.
2. Läpinäkyvyys – se mitä osallistamisella tavoitellaan, mihin pyritään ja mihin suuntaan edetään, on kaikille avointa ja selkeää.
3. Vastuullisuus – osallistaminen on tietoista suunnittelu- ja päätäntävalan siirtoa palveluiden käyttäjille.
4. Kehittäminen – osallistaminen on rohkeutta luopua täydestä kontrollista: mahdollisuus aidosti kiinnostaviin, uusiin asioihin edellyttää epäonnistumisen kulttuuria ja sitä, ettei pelkää riskejä.
5. Toimintamahdollisuudet – osallistaminen on ketterää ja osallistamisen keinot muuttuvat kuntalaisten tarpeiden mukana jatkuvasti oikeaan suuntaan.

Varsinainen seitsenvaiheinen osallisuus- ja vuorovaikutusmalli on koottu julistemuotoiseksi työkaluksi ja se pohjautuu periaatteiden osatekijöihin:

1. Reagoidaan kuntalaisille merkityksellisiin tarpeisiin ja heille ajankohtaisiin ilmiöihin
2. Kohdennetaan osallistaminen todellisiin käyttäjiin
3. Kirkastetaan osallistamisen tavoitteet ja viestitään niistä avoimesti
4. Valitaan oikea osallistamisen menetelmä
5. Dokumentoidaan, mutta vältetään turhaa byrokratiaa
6. Ei pelätä epäonnistumista ja kokeillaan rohkeasti
7. Kokeillaan, opitaan ja jaetaan kokemuksia

Malli kytkeytyy organisaatorakenteeseen ja antaa eväät tieto-, suunnittelu-,

päätöksenteko- ja toimintaosallisuuden toteuttamiseen ja eri osallistamiskeinojen hyödyntämiseen. Työntekijöille malli on konkreettinen esimerkki käytännön osallisuustyötä ohjaamaan, ja kaupunkilaisille väline saada tietoa ja arvioida tavoitteiden toteutumista. Se mahdollistaa eri kohderyhmien kuten asukkaiden, yritysten, yhteisöjen, järjestöjen ja henkilöstön osallistamisen.

Kokonaisuuteen sisältyvät, keväällä 2018 nimitetyt osallisuusagentit toimivat jatkossa linkkinä virkamiesten ja kaupunkilaisten välillä: toimivat henkilöstön valmentajina, edesauttavat vuorovaikutusta ja aktivoivat eri väestöryhmiä ja toimijoita osallistumaan. He edistävät lähidemokratiaa ja asuinalueiden kehittämistä.

Malliin sisältyy ajatus työn osallisuuden ja vuorovaikutuksen parantamiseksi olevan jatkuvaa. Sitä lähdetään edistämään vaihteittain muun muassa kokoamalla kaupunkilaisten osallistumismahdollisuuksien työkalupakki, hyödyntämällä verkostomaisia yhteistyömalleja ja selvittämällä osallistuvan budjetoinnin mahdollisuuksia.

5.2 Huittinen

Kuntien perustehtävää, elinvoiman ja hyvinvoinnin edistämistä, tulee tulevaisuuden kunnassa tehdä enenevässä määrin verkostomaisessa yhteistyössä kunnan, yritysten ja yhdistysten sekä kuntalaisten kesken. Esimerkiksi lasten ja lapsiperheiden hyvinvointia edistetään täydentämällä kunnallista palvelutuotantoa yhdistysten toteuttamilla toimintamuodoilla kuten perhekahviloilla, aamupäivätoiminnalla ja kerhotoiminnalla.

Suunnitelma hyvinvoinnin edistämisestä 2016 – 2020 sisältää tavoitteen kuntalaisten osallisuuden lisäämisestä, kehittämällä vaikuttamistoimielimien toimintaa. Vanhusneuvosto, vammaisneuvosto ja nuorisovaltuusto osallistetaan aktiivisesti ko. ryhmiä koskevien asioiden valmisteluun. Nuorisopalveluissa tavoitteena on talotoimikuntien tai vastaavien kuulemisjärjestelmien kehittäminen. Hyvinvointikertomuksen tavoitteet sisältävät myös matalan kynnyksen toiminnan järjestämisen kaupungin, järjestöjen ja muiden toimijoiden yhteistyönä kulttuuri- ja harrastustoiminnassa, koulujen ja seurakuntien sekä järjestöjen ryhmätoiminnassa sekä avoimessa nuorisotila- ja kerhotoiminnassa.

Hyvinvointikertomuksen tavoitteena on myös kylien aktiivisuuden edistäminen yhteistyössä kuntalaisten, kaupungin, seurakuntien, järjestöjen ja kyläyhdistysten kanssa. Huittisten yhdistysohjelmaan on kirjattu toimenpide-ehdotuksia, joilla yhteistyötä yhdistysten kesken sekä yhdistysten ja kaupungin kesken voidaan edistää.

Hyvinvointikertomuksessa on ikääntyneiden osallisuuden lisääminen yhtenä tavoitteena. Toimenpiteinä ovat mm. vanhusneuvoston roolin vahvistaminen, asiakasraatien perustaminen, asukasneuvostojen perustaminen, aktiivisen toiminnan järjestäminen asukkailla vanhustenhuollon yksiköissä ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä yksilöllisyyden huomiointi.

6 Toimenpide-ehdotukset vuosille 2018 – 2019

6.1 Osallisuutta tukeva toiminta

1. Maakunnallinen kokemustoiminnan koordinaatio Kokemustietoa tulee hyödyntää systemaattisesti palveluiden suunnittelussa, kehittämisessä ja arvioinnissa. Kokemustoiminnan koordinaation tulee olla järjestöjen vastuulla ja sitä hoitamaan pitää nimetä vastuuhenkilö. Kokemustiedon keruun menetelmissä tulee ottaa huomioon kohderyhmä.
2. Maakunnallinen vapaaehtoistoiminnan koordinaatio Vapaaehtoistoiminnan saavutettavuutta ja houkuttelevuutta pitää parantaa. Kaikki vapaaehtoistoiminta tulee koordinoida maakunnassa yhdestä paikasta.
3. Maakunnallinen osallisuutta tukevan toiminnan koordinaatio Osallisuutta tukemaan pitää nimetä vastuuhenkilöt, joilla on koordinaatio- ja seuranta-vastuu maakunnallisista osallisuustoimista.
4. Osallisuuden huomioiminen maakuntakaavassa Yhteisöllisyyttä edistävät kaavoitus- ja asumisratkaisut tulee mahdollistaa maakuntakaavassa.
5. Osallistuva budjetointi kuntien ja maakunnan talouden suunnitteluun Osallistuvaa budjetointia pitää pilotoida maakunnassa tulevana vuosina tavoitteena vakiinnuttaa se pysyväksi käytännöksi.
6. Viestinnän monikanavaisuus Viestintää tulee kohdentaa monille kohderyhmille ja käyttää useita eri kanavia. Sovelluksia, virtuaalisuutta ja tekoälyä pitää hyödyntää ja käyttäjille tulee tarjota tarvittavaa opastusta niiden käyttöön.
7. Tietoisuuden lisääminen ja tukitoimet Ihmisiä pitää kannustaa ja kouluttaa osallistumaan. Mahdollisia tukitoimia ovat ”Osallisuuden koulutusohjelma” täydennyskoulutuksena ammattilaisille ja opiskelijoille ja osallisuuskummien kouluttaminen.
8. ”Hiljaisten” osallisuuden edistäminen Hiljaisten osallistamiseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Tarvitaan etsivää ja jalkautuvaa osallisuustyötä, esim. osallisuusagentteja leipäjonoon, asuntolaan, nuorisotaloille ja ruoka-kauppoihin. Vaikuttamismahdollisuuksia pitää olla arjessa, mm. kouluissa, päiväkodeissa ja työpaikoilla.

6.2 Eri kohderyhmien tarpeista lähtevä osallisuuden tukeminen

1. Maahanmuuttajatyö Maahan muuttaneiden päätöksenteko- ja suunnitteluosallisuus pitää varmistaa heitä koskevien palveluiden kehittämisessä. Maahanmuuttajatyön koordinoimista pitää kehittää. Kulttuurien välisyyden periaate tulee valtavirtaistaa kaikkeen valmisteluun ja päätöksentekoon.
2. Selkokieli ja viestinnän saavutettavuus Erityisryhmien tarpeet tulee ottaa huomioon kaikessa vuorovaikutuksessa ja viestinnässä.
3. Lapsiystävällisyys Lapsiystävällisyys tulee kirjata osaksi maakuntastrategiaa.
4. Ikäystävällinen Satakunta Ikäystävällinen Satakunta -brändi pitää tehdä aidosti toimivaksi. Satakuntaan tulee nimetä maakunnallinen vanhusasiavaltuutettu.
5. Osatyökykyisten sosiaalisen kuntoutuksen malli Tulee ottaa käyttöön sellainen sosiaalisen kuntoutuksen malli, joka takaa kaikille yhtäläiset mahdollisuudet osallistua, on laadittu alueen toimijoiden kanssa yhteistyössä ja jonka käyttöön on sitouduttu.
6. Työttömien vastuullisen asiakasohjauksen malli Työttömien työ- ja toimintakyvyn arviointiin sovitaan otettavaksi käyttöön yhtenäinen toimintatapa, jossa tunnistetaan mahdollisimman varhain palvelutarpeet ja riittävät palvelut järjestetään koko alueella. Ellei työelämävalmiuksia ole, ohjataan tarvittaviin terveys-, sosiaali- tai kuntoutuspalveluihin.

6.3 Päätöksenteko

1. Maakunnalliset, epäviralliset kansanäänestykset Päätöksenteon taustaksi tulee mahdollisuuksien mukaan järjestää neuvoa-antavia kansanäänestyksiä. Äänestysten toteutustavat voivat vaihdella.
2. Automaattiset lausuntopyynnöt neuvostoilta Maakunnan tulee pyytää systemaattisesti lausuntoja neuvostoilta ja muilta osallistavilta toimielimiltä, kun käsiteltävät asiat liittyvät niiden toimialueeseen.
3. Vaikutusten arvioinnit Vaikutusten arvioinnit pitää tehdä pakollisiksi maakuntastrategiassa. Lapsivaikutusten arvioinnit, vanhusvaikutusten arvioinnit ja sukupuolivaikutusten arvioinnit tulee ottaa säännönmukaiseksi osaksi valmistelu- ja päätöksentekoprosessia. Vaikutusarvioinnit tulee tehdä osallistaen.
4. Uusi näkökulma budjetointiin Maakunnan budjettia laadittaessa tulee ottaa huomioon sen vaikutukset lapsiin, vanhuksiin ja muihin erityisryhmiin.
5. Maakunnallinen järjestöjen yhteistyö- ja edunvalvontaelin Maakuntaan tulee asettaa järjestöjen yhteistyöelin, jonka tarkoituksena on kerätä järjestöiltä kokemustietoa, antaa lausuntoja osaamisalueisiinsa liittyvissä asioissa ja edistää maakunnan ja järjestöjen yhteistyötä palvelutuotannossa.

6.4 Asiakasnäkökulman huomioiminen

1. Testiasiakkaat Palvelujen kehittämisessä voidaan käyttää ”mysteeri-asiak-
kaita”, jotka käyvät kokeilemassa palveluita ja raportoivat kokemuksistaan.
2. Asiakasnäkökulma hankintakriteereihin Hankintakriteereihin tulee kirjata
asiakasnäkökulman huomioiminen.
3. Palautekulttuuri Palvelutapahtumista pitää voida antaa ja saada palautet-
ta mahdollisimman helposti ja nopeasti. Kohtaamisen kulttuuria pitää kehit-
tää, jotta palaute osataan ottaa vastaan.
4. WhatsApp-sovellus Julkisessa palvelujärjestelmässä tulee ottaa käyttöön
asiointimahdollisuus WhatsApp-sovelluksella.
5. Palvelumuotoilun työkalut Tarvittaessa hyödynnetään konsultteja ja pal-
velumuotoilun työkaluja palvelunkäyttäjän näkemyksen esille tuomiseksi.

6.5 Jatkuvuus ja arviointi

1. Osallisuus Satakunnassa -asiakirja Tämä asiakirja ja osallisuutta tukevat
satakuntalaiset arvot tulee ottaa huomioon maakuntastrategiaa laadittaes-
sa.
2. Vuosittainen osallisuussuunnitelma -ja raportointi Maakunnassa tulee
osallisuuden tueksi laatia kattava suunnitelma, joka kytkeytyy tiiviisti maa-
kunnan päätöksentekoon. Suunnitelman toteutumista pitää seurata ja arvi-
oida säännöllisesti.
3. Osallisuuden arvioinnin kehittäminen Osallisuuden arviointiin ja seuran-
taan panostetaan. Osallisuuteen määritellään yhteiset laatukriteerit, mittarit
ja arviointikriteerit, jotka helpottavat tulosten vertailtavuutta. Osallisuudesta
kysytään kyselyissä konkreettisin ja henkilökohtaisin kysymyksiin esim. ”Mi-
ten vaikutusmahdollisuudet ovat lisääntyneet?” tai ”Miten kehittäisit palve-
lua?”

7 Lopuksi

Osallisuus on laaja, monitahoinen ja vaikeasti hahmotettava kokonaisuus. Tässä asiakirjassa nykytilan kuvauksen kohdalla esitetyt toteutuneet toimet eivät anna täyttä kuvaa osallisuuden nykytilanteesta, mutta kuvaavat esimer-
kinomaisesti niitä erilaisia tilanteita ja paikkoja, joissa osallisuutta eri tavoilla on toteutettu ja toteutetaan. Osallisuutta edistetään laajasti käsitettynä niin
hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta edistämällä kuin tarkemmin kohdennetuilla osallistavilla menetelmillä ja toimintatavoilla.

Osallisuuden edistäminen kunnianhimoisesti merkitsee vallan jakamista uu-
della tavalla, minkä vuoksi se kohtaa usein myös auktoriteettien ja vallan-
pitäjien vastustusta. Jotta maakunnan asukkaiden osallisuus voisi toteutua
laajamittaisesti ja parhaalla mahdollisella tavalla, on ensiarvoisen tärkeää,
että koko maakunnassa, ja erityisesti sen päätöksentekijöiden keskuudessa,
vallitsee yhteinen tahtotila niistä keinoista ja siitä laajuudesta, jolla osallisuut-
ta edistetään. Tällä asiakirjalla halutaan puhua laajan palvelujen käyttäjien ja
kaikkien maakunnan asukkaiden osallisuuden puolesta ja sen vuoksi toimen-
pide-ehdotukset ovat moninaisia ja erittäin kunnianhimoisia.

Syrjäytymisen ehkäiseminen, toimeentulon takaaminen ja hyvinvoinnin edis-
täminen ovat kaiken osallisuustyön lähtökohta. Vasta kun ihmisellä on perus-
asiat kunnossa omassa elämässään ja lähipiirissään, hän pystyy näkemään
omat vaikutusmahdollisuutensa yhteiskunnassa, ottamaan osaa sosiaaliseen
elämään kaikessa sen kirjossa sekä osallistumaan päätöksentekoon. Vaiku-
tusmahdollisuuksia pitää olla eri tasoilla ja monessa eri laajuudessa. Osalle
ihmisistä riittää vaikuttaminen oman välittömän elinpiirin asioihin, mutta täl-
löinkin elämänhallinta ja osallisuuden tunne ovat tärkeä lähtökohta.

Osallisuuden eteneminen on aikaa vievä ja vaativa prosessi, jossa päätök-
sentekijät, viranhaltijat, palvelujen tuottajat, järjestöjen ja yritysten edustajat
ja ennen kaikkea maakunnan asukkaat vähitellen opettelevat uusia toimin-
tatapoja ja rooleja tasaveroisina kumppaneina, suunnitellen palveluita ja ar-
vioiden niitä uudella, asiakaslähtöisellä tavalla. Tulevassa Satakunnan maa-
kunnassa osallisuutta edistetään järjestelmällisesti suunnittelun, toiminnan,
pätöksenteon, arvioinnin, talouden ja hiljaisten osallisuuden tasoilla, edeten
samalla osallisuuden portaita ylöspäin.

Kirjoittajat

Eurajoen kunta
Huittisten kaupunki
Kuurojen liitto
Leader Karhuseutu
Porin kaupunki
Satakunnan eläkeläisjärjestöjen neuvottelukunta
Satakunnan maakuntauudistuksen valmistelussa mukana olevien Kuntoutus- ja työllisyshankkeiden (Satakunto-hanke, Satakunnan polut hoitoon ja kuntoutukseen-hanke ja SATAOSAA-kokeilu) osallisuustiimi.
Satakunnan vanhusneuvosto
Satakunnan yhteisökeskus
Satakuntaliitto
Satakunto-hanke
Satakylät ry
SATAOSAA -alueellinen kokeilu
Nuorten ääni Satakunnassa -hanke
Satakunnassa tulevaisuus lapsissa (SATULA) -hanke
Ohjaamo Satakunta

Lähteet

Ajankäyttötutkimus 2009. Osallistuminen ja vapaaehtoistyö. Tilastokeskus.

Euroopan neuvosto 2018. How the Intercultural integration approach leads to a better quality of life in diverse cities. <https://rm.coe.int/intercultural-to-the-core-how-the-intercultural-cities-index-can-be-be/168076631b>

Laki kotoutumisen edistämisestä. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Halme, V. 2017: Satakuntalaiset yhdistykset seutukunnittain ja tarkoitukseluokittain. Patentti- ja rekisterihallitus. Sähköpostiviesti 8.11.2017.

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015: Kokemusasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. Opas Kokemusasiantuntijatoiminnasta. Kuntoutussäätiö ja Mielenterveyden Keskusliitto, Helsinki.

Maakunnan järjestämisen käsikirja. 2018. Valtioneuvosto.

Meriluoto, T., Marila-Penttinen, L. ja Lehtinen, E. (Toim.) 2015. Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Ensi- ja turvakotien liitto.

Rajala, A. & Nieminen, P. (Toim.) 2017: Tuettu vapaaehtoistoiminta – avain osallisuuteen. Kansalaisareenan julkaisuja 3/2017.

Satakunnan Järjestöstrategia 2035. Satakunnan yhteisökeskus, Pori.

Taloustutkimus 2015. Vapaaehtoistyö Suomessa 2010 ja 2015. Kansalaisareena ry, Kirkkohallitus ja HelsinkiMissio.

THL. 2018. Maahanmuuttajien osallisuus ja kotoutuminen. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-osallisuus-ja-kotoutuminen>

Valliluoto, S. 2014: Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja esteistä. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 4/2014.

www.demokratia.fi/tietotori/vapaaehtoistyö

https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus#Mitä_tarkoitetaan?_lainattu_29.12.2017

Lehto, Markku (2014) Markkinat, sosiaaliturva ja yksilön voima

www.satakunta2019.fi

www.stm.fi

www.kansalaisareena.fi/osallistu/vapaaehtoistoiminta

www.kokemusasiantuntijat.fi

www.kokemustoimintaverkosto.fi

www.yhteisokeskus.fi/kokemustoiminta

www.yhteisokeskus.fi/vapaaehtoistoiminta